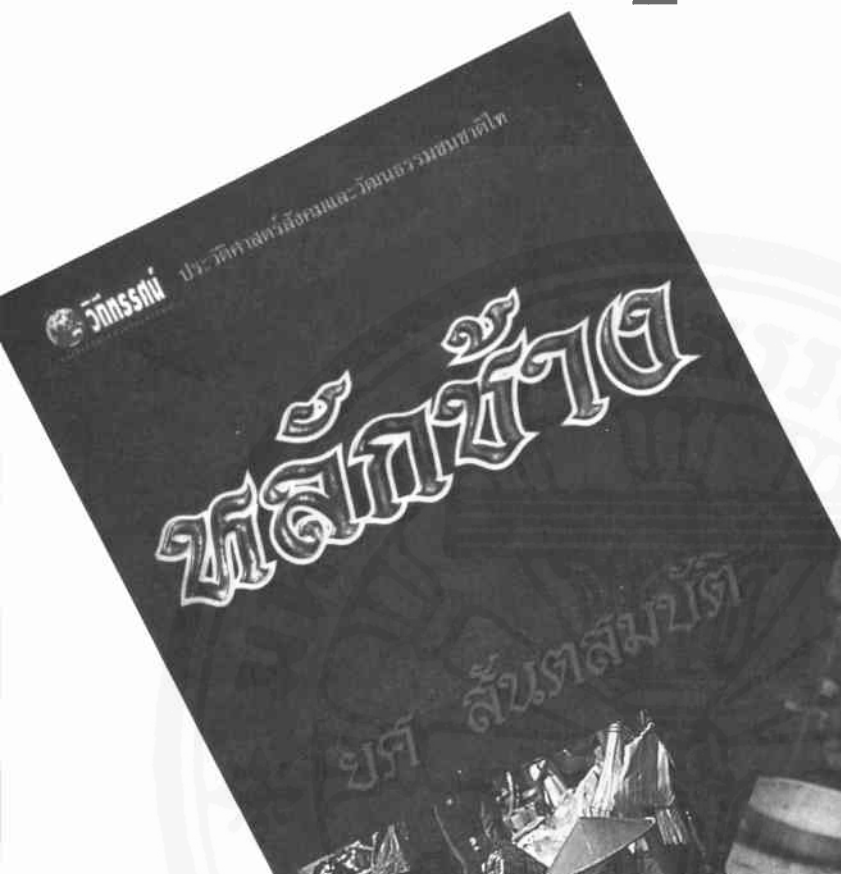

หนังสือไทย

ภาคเช้า แผนที่หนังสือไทย

(ซ้าย) ยามเช้าที่ตลาดน้ำ เมืองชลบ (กลาง) หลักช้างฉบับภาษาไทย จัดพิมพ์โดยสำนักพิมพ์วิบูลย์กิจ (ขวา) หลักช้างฉบับภาษาอังกฤษ จัดพิมพ์โดยสำนักพิมพ์ silkworm.

หลักช้าง

นิยามความหมายและอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ ในกระแสการเปลี่ยนแปลง*

ดร.ยศ สวัสดิ์ศรี¹ สิ่งที่ผมจะพูดถึงในวันนี้ เป็นส่วนหนึ่งของโครงการศึกษาประวัติศาสตร์สังคมวัฒนธรรมชนชาติไท ซึ่งอาจารย์ฉัตรทิพย์ นาถสุภาเป็นหัวหน้าโครงการ และสกว.¹ เป็นคนสนับสนุน โครงการนี้เป็นโครงการทางด้านประวัติศาสตร์นะครับ นักวิจัยที่ร่วมโครงการ ส่วนใหญ่เป็นนักประวัติศาสตร์ บางคนเป็นนักภาษาศาสตร์ ผมเป็นนักมานุษยวิทยาคนเดียวนะครับ ซึ่งก็ทำให้มีปัญหาอยู่เหมือนกันเพราะว่าผมมองประวัติศาสตร์ไม่ค่อยเหมือนกับคนที่อยู่ในทีม ส่วนใหญ่นักประวัติศาสตร์พยายามมองหาข้อเท็จจริง หรือความสืบเนื่อง แต่ผมไม่ค่อยเชื่อ ผมมักจะมองว่า ประวัติศาสตร์มันเป็นการสร้างสรรค์ (construct) ของนักประวัติศาสตร์ซะเป็นส่วนใหญ่ พุดง่าย ๆ นะครับ เวลาผมจะไปทำวิจัยที่ไต้หวัน ยูนนาน สิ่งที่ผมอยากจะทำมีอยู่ 2 - 3 ประเด็นด้วยกัน อันแรกที่สุด ผมมีความรู้สึกว่ามันน่าจะมี ethnography² ที่คนไทยเขียนเองค่อนข้างน้อย และโดยเฉพาะอย่างยิ่ง ethnography ที่เกี่ยวกับคนไทย... ชาติพื้นเมืองของเราที่อยู่นอกประเทศไทย มีน้อยมาก ผมมีความรู้สึกว่าจะอยากเขียน ethnography ในเรื่องเหล่านี้ขึ้นมา แต่ในขณะที่เดียวกัน ผมไม่อยากจะเขียนให้ภาพเป็นการบรรยายเฉย ๆ อยากจะ... นะครับ ทำสำเร็จหรือไม่ ก็แล้วแต่จะประเมิน แต่ผมอยากจะให้ ethnography นั้น สะท้อนภาพของการเปลี่ยนแปลงที่มีเกิดขึ้น การเปลี่ยนแปลงโดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องของ ความมีตัวตน หรือที่เราเรียกกันว่า อัตลักษณ์ของความเป็นไทยนะครับ นั่นเป็นคล้าย ๆ กับ theme ใหญ่ ๆ ที่ผมมี ก่อนที่ผมจะไปที่ไต้หวัน

สิ่งที่เราเรียกว่าไต้หวัน จีนเรียกว่าเป็นอำเภอเต๋อหง เป็น Dehong Prefecture ของจีน ในนี้จะเป็นเขตของคนไทแต่เดิม ไต้หวันก็หมายถึงอาณาบริเวณที่อยู่ทางใต้ของแม่น้ำคงหรือแม่น้ำสาละวิน ในภาษาไทยเค้าเรียกว่าไต้หวันนะครับ แต่เดิมนามีเมืองต่างๆ ซึ่งเป็นเมืองของคนไทเยอะมาก มีเป็นสิบเมือง เช่น เมืองตี (Lianghe) เมืองล่า (Yingjiang) เมืองวัน (Longchuan) ที่รู้จักกันดี และที่ที่อาจจะม่ีชื่อสัณนิษฐานในพงศาวดาร ก็คือเมืองมว (Ruili)

* เรียบเรียงจากการเสวนาเกี่ยวกับงานวิจัยในหัวข้อเดียวกันของศาสตราจารย์ ดร. ยศ สันตสมบัติ อาจารย์ประจำภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ เมื่อวันที่ 20 ธันวาคม 2543 ณ ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร โดยออสมา พิทักษ์ถิ่นไทย นักศึกษาปริญญาโท สาขามานุษยวิทยา คณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

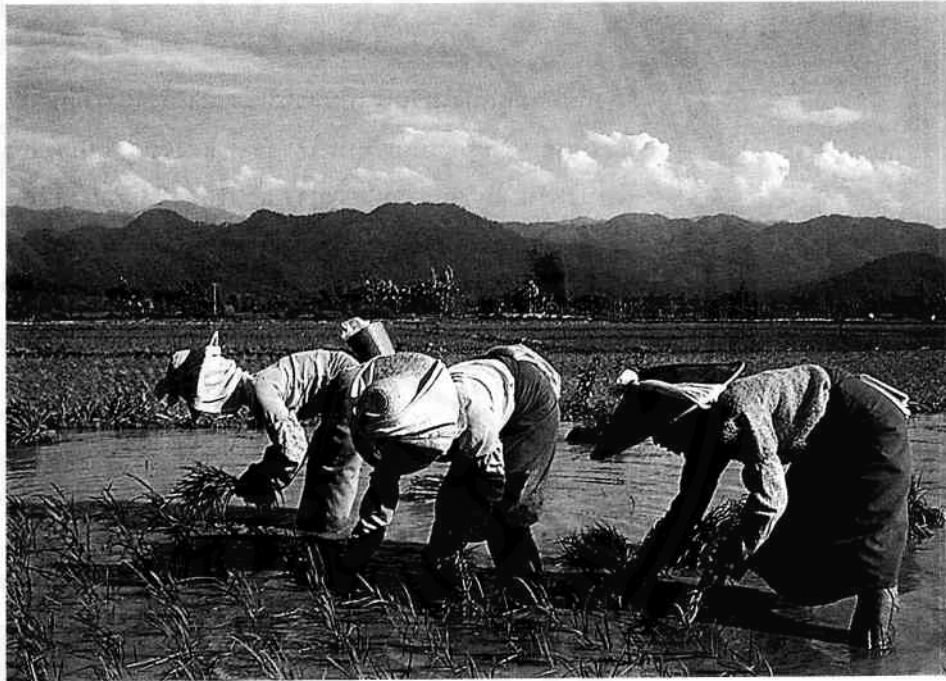
¹ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.

² ethnography หรือชาติพันธุ์วรรณา เป็นคำที่ใช้เรียกงานเขียนของนักมานุษยวิทยา ที่พรรณารายละเอียดเกี่ยวกับวัฒนธรรมใดวัฒนธรรมหนึ่ง และเป็นที่น่าสนใจโดยทั่วไปว่าตั้งอยู่บนพื้นฐานของการทำงานภาคสนามในพื้นที่เหล่านั้นอย่างเข้มข้น.

เมืองนี้คือเมืองหมอกขาวมาทหลงโกสัมพี ในตำนานเครื่องเมืองกุ่เมือง³ ของคนไตที่นั่นนะครับ ในตอนหลังจีนแบ่งเต๋อหงออกเป็นแค่ 5 อำเภอ มีชื่อทั้งจีนและไทยนะครับ เมืองหลวงของเต๋อหงตอนนี้ คือเมืองซอน คนจีนเรียกว่าหมางชื่อ (Mangshi) หมู่บ้านที่ผมทำวิจัยจะอยู่ทางเหนือของเมืองซอนประมาณ 8 กิโลเมตร เป็นหมู่บ้านที่ค่อนข้างจะเล็กเมื่อเทียบกับหมู่บ้านอื่นๆโดยทั่วไป

นอกจากผมจะเข้าไปศึกษาถึงชีวิตความเป็นอยู่ของผู้คนที่อยู่ที่นี่แล้ว ประเด็นหนึ่งที่ผมอยากจะรู้มาก ๆ ก็คือว่าพื้นที่ซึ่งเรียกกันว่าไตคงอยู่ภายใต้การปกครองของจีนสักร้อยกว่าปี เป็นพื้นที่ซึ่งชนบทรรมนิยมประเพณีของคนไท เริ่มจะรับเอาอิทธิพลหรือวัฒนธรรมของคนจีนเข้าไปค่อนข้างมาก คนไทที่นี่กินข้าวด้วยตะเกียบนะครับ หมู่บ้านจะมีลักษณะเหมือนบ้านจีนค่อนข้างมาก แต่สิ่งที่ผมสงสัยมาก ๆ ก็คือว่า สักร้อยกว่าปีภายใต้อำนาจของจีน เขามีปัญหาหรือเขามีรูปแบบของการปรับตัวอย่างไรนะครับ เขายังคงรักษาลักษณะทางวัฒนธรรมของคนไทไว้ได้สักขนาดไหน ในตำนานจีนเจ้าฟ้าของเมืองไทหลายองค์ ได้รับแต่งตั้งเป็นเจ้าแสนหวีฟ้า ซึ่งตามการตีความของอาจารย์เจี๋ย⁴ จากหลักฐานจีน เจ้าแสนหวีฟ้าเป็นตำแหน่งสูงสุดที่ราชสำนักจีนให้กับผู้ปกครองดินแดนซึ่งอยู่ใต้อาณาเขตของจีน หรือเป็นเมืองขึ้น

ของจีน พุดง่าย ๆ นะครับ ในช่วงสักร้อยกว่าปีภายใต้อาณาเขตของจีน ปัญหาอาจจะไม่ค่อยมีเท่าไรหรอก ถ้ามองในแง่ของการเมือง เพราะว่าตลอดเวลานั้นคนไทยอยู่ภายใต้การปกครองของรัฐไท อำนาจการปกครองทั้งหมด การเมืองภายในจะอยู่ภายใต้การดูแลของเจ้าฟ้าเป็นส่วนใหญ่ แต่พอหลังปีค.ศ.1949 คือหลังจากที่ประเทศจีนเกิดการเปลี่ยนแปลงการปกครอง เราเริ่มมองเห็นปัญหาค่อนข้างมากนะครับ

การปลูกข้าวนาดำ แถบเมืองซอน แคว้นไตคง

บ้านหลักข้างเป็นหมู่บ้านเล็ก ๆ อยู่ในที่ราบลุ่มเมืองซอน หมู่บ้านของคนไทจะอยู่ติดกันเป็นพืดไปหมด มีความเก่าแก่ค่อนข้างมาก ถ้าเทียบกับหมู่บ้านในประเทศไทยของเรา ในบ้านเราจะหาหมู่บ้านอายุสองร้อยปีก็คงหายากพอสมควร แต่หมู่บ้านในเขตเมืองซอนนั้นอายุห้าร้อย หกร้อยปีเป็นส่วนใหญ่นะครับ บ้านหลัก

³ ดู เจ้าพญาธรรมมาเต้, พงศาวดารเมืองไท (เครื่องเมืองกุ่เมือง), แปลและเรียบเรียงโดย เจ้าหงฮยิน (Zhao Hong Yun) และสมพงศ์ วิทศักดิ์พันธุ์, เชียงใหม่: ตรัสวิน, 2544.

⁴ เจี๋ย แชนจอง (ยรรยง จิระนคร), “แคว้นไตคง: ถิ่นไทเหนือในยุหนาน” ใน ประคอง นิมนานเหลินท์ และ เรื่องวิทย์ ลิปนาท (บรรณาธิการ), คนไทไตคง ไทใหญ่ในยุหนาน, กรุงเทพฯ: สถาบันไทยศึกษา ฝ่ายวิจัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, 2538.

ข้างนี้ก็อายุห้าร้อยกว่าปี ที่ชื่อว่าหลักข้างก็เพราะว่า แต่เดิมนั้นเจ้าฟ้าเมืองขอนมอบหมายหน้าที่ให้ชาวบ้านหลักข้างเป็นคนเลี้ยงข้างให้กับเจ้าฟ้า ก็เลยได้ชื่อว่าหลักข้าง ก็คือมีหินผูกข้างอยู่เต็มหมู่บ้านไปหมด เขาก็เลยตั้งชื่อว่าหลักข้าง แต่สิ่งที่ผมประทับใจมากที่สุด ในหมู่บ้านนี้อันหนึ่งก็คือว่า ผมประทับใจในความอุดมสมบูรณ์ ผมออกพื้นที่ในประเทศไทยค่อนข้างมากในทุกภาคนะครับ แต่ผมไม่เคยเห็นที่ไหนที่อุดมสมบูรณ์เหมือน

ยังใช้ไผ่ค่อนข้างเยอะ ไผ่นี้เป็นวัสดุปรกติของคนไตหรือว่าไทใหญ่ แต่เดิมาเขาใช้ไผ่ แม้กระทั่งในการปลูกบ้านด้วยเข้าไปนะครับ ลักษณะของบ้านจะเริ่มจัดคล้ายๆ กับคนจีน คือ ถ้าเข้าไป เดินเข้าไปตรงกลางจะเป็นห้องโถง ทางซ้ายสุดจะเป็นห้องนอนของลูกชายคนโต ทางขวาจะเป็นห้องนอนของพ่อแม่กับลูกสาว ส่วนห้องครัวจะอยู่ทางด้านหลัง บ้านทุกบ้านที่เราเข้าไปจะมีลักษณะอย่างนี้เหมือนกันหมด เหมือนกับว่าเขียนแบบ

โดยสถาปนิกคนเดียวกันนะครับ ตรงหน้าบ้านจะมีคอกควาย แล้วก็มีข้างบนที่เป็นยั้งฉาง อันนี้ก็ เป็นลักษณะปรกติที่เราเห็นอีกเหมือนกัน

ชาวนาไทในเมืองจีน

ในยุคนานฐานะทางเศรษฐกิจค่อนข้างดีนะครับ ตอนที่ผมเก็บข้อมูลทางเศรษฐกิจพ.ศ.2540 - 2541 รายได้เฉลี่ยต่อครัวเรือนประมาณ 15,000 หยวน ต่อครัวเรือน 4 คนนะครับ ในขณะที่กรรมกรในแถบนั้น จะมีรายได้ประมาณ 150 หยวนต่อเดือน คือประมาณ 1,600 หยวนต่อปี รายได้ของเกษตรกรดีมากเมื่อ

เทียบกับรายได้ของกรรมกร และมีหน้าซ้าเกษตรกรยังมีอาหารอุดมสมบูรณ์กว่า เพราะว่าไม่ต้องไปซื้อ อย่างบ้านหลักข้าง ทุกบ้านมีรถอีแต่น ที่เขาใช้ขับไปในเมือง มีหัวรถไถทุกคน แต่ทุกบ้านมีควายนะครับ พอดีในช่วงที่ไป เขากำลังไถนาอยู่ ก็ถามเขาว่า ทำไมเขาไม่ใช้หัวรถไถเนี่ยไถนา เพราะว่าผมก็เคยชินกับภาพที่เห็นในบ้านเรา กับการใช้หัวรถไถไถนา ชาวบ้านที่นั่นเขาก็ตอบผมบอกว่า แล้วจะให้เขาเอาควายไปทำอะไร ตอนแรกผมก็นึกว่าคนที่ตอบผมเนี่ยคงกวนผม แต่พอผมยิงคำถามนี้กับหลายๆบ้าน ปรากฏว่าตอบแบบเดียวกันหมดเลย ผมรู้สึกว่าเขามีความผูกพันกับควาย

ตลาดนัดเมืองขอน

อย่างไรที่ราบลุ่มเมืองขอนมาก่อน ในช่วงเดือนเมษายนซึ่งน้ำน้อยที่สุด แต่เขาก็สามารถทำมาหากิน เพราะปลูกได้ 12 เดือนต่อปี น้ำทำอุดมสมบูรณ์มาก ดินจะดำแล้วก็มีหน้าดินสูงมากนะครับ

ทุก ๆ 5 วันจะมีตลาดนัดที่เมืองขอน เพราะฉะนั้นผู้หญิงไท ก็จะเอากระบุง ตะกร้า ผลไม้ อะไรต่างๆ ข้าวของเครื่องใช้ออกไปขายที่เมืองขอนทุกวัน อันนี้เป็นลักษณะปรกติที่เราพบเห็นได้ในตัวอำเภอ นะครับ

การปลูกบ้านจะมีลักษณะคล้ายกับคนจีนค่อนข้างมาก อาจจะมีแตกต่างกันนิดเดียวก็ตรงที่ว่าคนไต

กับอะไรต่าง ๆ มาก ควายเป็นสัตว์ประเภทเดียวที่เขาไม่ฆ่าและเขาไม่กินเนื้อ ไม่ทราบเหมือนกันว่า ทางรัฐฉานมีความผูกพันแบบนี้ด้วยหรือเปล่านะครับ

โดยทั่วไป เราก็จะเห็นผู้หญิงทำงานค่อนข้างมาก ทั้งในไร่ในนาและในบ้าน แต่ก่อนที่จะแต่งงานก็จะแต่งตัวเหมือนวัยรุ่นทั่วไป บางคนใส่กระโปรงหนังก็มี ตามแฟชั่นของจีนที่กำลังฮิต แต่พอแต่งงานแล้วจะนุ่งซิ่น แล้วก็ใส่เสื้อที่เขาเรียกว่าเสื้ออกแตก คือเสื้อที่ผ่ากลาง แล้วก็ใช้กระดุมปายนะครับ

การแต่งงานจะเป็นงานใหญ่มากในหมู่บ้าน เพราะว่าคนไทมีวัฒนธรรมที่ให้ความสำคัญกับหน้าตาค่อนข้างมาก ในการแต่งงานเขาจะเลี้ยงแขกหรือ 12 มื้อ สามวันสามคืน คนไทกินข้าว 4 มื้อนะครับ มีข้าวเช้า ข้าวกลางวัน แล้วตอนบ่ายเขากินข้าว เรียกว่าข้าวผอย ตอนสี่โมง แล้วก็มากินข้าวค่ำตอนสองทุ่ม ชีวิตเขาดีมากนะครับ น้าอยู่มาก เพราะฉะนั้นเวลาที่มีการแต่งงานเขาจะเลี้ยงสามวันสามคืน แล้วก็เลี้ยงคนในหมู่บ้าน 12 มื้อ ในหมู่บ้านก็จะแบ่งเป็น 2 แคมป์ แคมป์บ้านเจ้าบ่าวกับบ้านเจ้าสาว จะไปกินบ้านไหนก็ได้ 12 มื้อไม่ต้องทำกับข้าว แต่ว่าเจ้าบ่าวนั้นจะต้องจ่ายสิน

สอดให้กับบ้านเจ้าสาว ในรายที่ผมเจอเนี่ย ค่าสินสอดเป็นเงินทั้งหมด 12,000 หยวน เกือบจะเท่ากับรายได้ของบ้านเจ้าบ่าว 1 ปี บวกกับหมูอีก 1 ตัน แล้วก็เหล้าอีก 250 ขวด เป็นรายจ่ายที่สูงมาก แถมเจ้าบ่าวยังต้องออกเงินเพื่อเลี้ยงอาหารให้กับเครือญาติและทุกคนที่มาในงานด้วยนะครับ แล้วก็ต้องเกณฑ์แรงงานมาทำงานสามวันสามคืน ผู้หญิง...ญาติฝ่ายหญิงแทบจะไม่ได้นอน ต้องยกครัวออกมาตั้งไว้ข้างนอก คือใน

บ้านมันไม่มีพื้นที่ที่จะตั้งได้ เพราะฉะนั้นจะต้องเอาเตาเอาอะไรต่าง ๆ ออกมาสร้างเป็นเพิงชั่วคราวเพื่อทำกับข้าวกันนอกบ้าน ในบ้านมันทำไม่พอ ใช้คนประมาณ 20 คนในการทำกับข้าว แล้วสภาพภายในบ้านนะครับ จะตั้งโต๊ะประมาณสัก 30 โต๊ะ แล้วก็ตั้งแต่ 7 โมงเช้า 8 โมงเช้าก็จะมีคนทยอยมากินเรื่อยๆตามอาวุโสใครที่มีอาวุโสมากก็จะได้กินก่อน แล้วเมื่อโต๊ะหนึ่งลุดไป อีกกลุ่มใหม่ก็จะเข้ามาแทนทันที เขาจะเปลี่ยนกับข้าวแล้วก็เสิร์ฟตลอดประมาณ 18 ชั่วโมง ตั้งแต่เข้ายันมืด พวกหนุ่มๆที่ไม่มีอะไรทำก็จะนั่งกินเหล้าตั้งแต่เข้ายันมืดอีกเหมือนกัน

สาวฮับประคองเจ้าสาวออกมาไหว้สับบรรพบุรุษ

วันที่สองของการแต่งงาน เจ้าบ่าวก็น่าจะต้องส่งขบวนไปรับเจ้าสาว อันนี้ก็จะได้รับวัฒนธรรมจีนเยอะมากนะครับ เจ้าสาวก็จะแต่งตัวสวยงาม แล้วก็มีการคลุมหน้า เดินออกมา ในการไปรับ ก็ต้องมีผู้อาวุโสเป็นขบวนใหญ่ เวลาที่ผู้อาวุโสไปขอเจ้าสาวก็มีประเพณีที่ว่า ผู้หญิงจะต้องร้องไห้ ไม่ร้องไห้ไม่ได้ ถือว่าอยากมานะครับ แล้วผู้อาวุโสก็จะต้องขอ 3 ครั้ง พ่อก็จะต้องส่งคนไปตามเจ้าสาว เจ้าสาวก็ต้องบอกว่าไม่ไป

แล้ว เขาเปลี่ยนใจแล้ว เขาอยากอยู่กับพ่อแม่ต่อ แล้ว ก็จะต้องร้องไห้คร่ำครวญ จนกระทั่งสาวสองคนที่เรา เรียกว่า "สาวฮับ" คือสาวที่ไปรับเจ้าสาวก็ต้องเข้าไปเกลี้ยกล่อมนะครับ เพื่อให้เจ้าสาวยอมมายังบ้านของ เจ้าบ่าว

เมื่อเจ้าบ่าวเจ้าสาวมา อันนี้ ผมไม่แน่ใจว่า เป็นธรรมเนียมจีนหรือธรรมเนียมไทย แต่ว่าเขายืนยันว่า จะเป็นธรรมเนียมไทยนะครับ เจ้าบ่าวเจ้าสาวจะต้องมานั่งหมอบกระต่ายต่อหน้าผู้อาวุโสของหมู่บ้าน ไม่ใช่ พ่อแม่ นะครับ แต่เป็นผู้อาวุโสสูงสุด เพื่อมาค่านับ ถ้าเผื่อไม่มีพิธีนี้ จะถือว่าการแต่งงานนี้ไม่เป็นการแต่ง

พ่อของเจ้าบ่าวก็จะเอาของขวัญทั้งหมดที่ส่งมาตั้งไว้ กลางบ้าน เพื่อโชว์คน ถ้าพ่อของเจ้าสาวที่เหนียว ส่งของขวัญมาน้อย หรือว่าคุณภาพไม่ดี แยกที่มากินข้าวที่บ้านของเจ้าบ่าวก็จะนั่งซุบซิบนินทาพ่อของเจ้าสาว เพราะฉะนั้น นี่เป็นวัฒนธรรมของหน้าตาค่อนข้างมาก ทุกอย่างจะต้องเอามาอวดกันหมด

ประเด็นที่ผมอยากจะเสนอก็คือว่าชีวิตของคนไทยที่ได้คง ตามทัศนะของผม มันเริ่มผกผันค่อนข้างมากในช่วงหลังจากที่เกิดการปฏิวัติในประเทศจีน ค.ศ.1949 เป็นต้นมา เกิดมีปัญหาคืนมาเพราะว่า คนจีนจะเริ่มเข้ามาควบคุมพื้นที่ในบริเวณนี้โดยตรง เจ้า

ฟ้าของเมืองทุกเมืองของคนไทย จะเริ่มถูกถอดยศ แล้วก็เริ่ม กลายมาเป็นนายอำเภอ คล้ายๆ กับเป็นเจ้าของหน้าทีของรัฐจีน เพราะฉะนั้นถ้าเราไปที่เดื่อง ตอนนี่ เราจะเห็นรูปของเจ้าฟ้า เป็นรูปของแป๊ะแก่ๆคนหนึ่ง ใส่ ชุดข้าราชการจีนนะครับ เป็น ชุดคล้ายๆกับชุดประจำชาติที่ ประธานเหมาใส่เป็นประจำ ก็จะ ใส่อย่างนั้น แล้วหลังจากนั้น ค.ศ.1950 เป็นต้นมา คนจีนจะเริ่มใช้ระบบคอมมูนเข้ามาในดินแดนของคนไทย คนไทยในเมือง ขอนแล้วก็ในเมืองอื่นๆของใต้คง อพยพหนีเข้ารัฐฉานกันมหา

ศาลนะครับ ส่ามะโนประชากรที่ทำตอนนั้น ประชากร ลดลง 10 กว่าเปอร์เซ็นต์ ที่เป็นตัวเลขทางการนะครับ ที่ไม่เป็นทางการชาวบ้านบอกว่าบางหมู่บ้านไปกันเป็น ครั้งหนึ่งนะครับ หลังจากนั้นก็จะเริ่มมีระบบนารวม ซึ่งสร้างปัญหาให้กับคนไทยมาก เพราะว่าคนไทยไม่ชอบ ที่จะทำนาร่วมกับคนอื่น แต่ครัวเรือนเป็นแรงงานหลัก เพราะฉะนั้นระบบนารวมของประธานเหมาเนี่ย สร้าง ปัญหาให้กับการจัดการของคนไทยค่อนข้างมาก แต่ที่

กองของขวัญที่จัดเตรียมไว้สำหรับคู่บ่าวสาว

งานที่เป็นทางการ คือผู้อาวุโสไม่ได้ยอมรับการแต่งงานนี้ และจะมีปัญหาเวลาที่เจ้าบ่าวเจ้าสาวไปขอแบ่งที่นา ในอนาคต พ่อค่านับผู้อาวุโสเสร็จ ก็มานั่งอยู่ในเรือน หอ รอเจ้าบ่าว คล้ายๆกับธรรมเนียมจีน มีการจุดตะเกียง มีอะไรต่างๆ

เมื่อแม่ของเจ้าสาว รับเงินค่าสินสอดไป พ่อของเจ้าสาวจะต้องใช้เงินส่วนหนึ่งนะครับ ชื่อของขวัญส่งกลับมายังบ้านของเจ้าบ่าว เมื่อส่งกลับมาแล้ว

หนักหนาสาหัสที่สุดก็คือ การปฏิวัติวัฒนธรรม เพราะในช่วงค.ศ. 1960 เศรษฐกิจ เมื่อมีการปฏิวัติวัฒนธรรม เจ้าฟ้าจะถูกพวก red guard ตีระดบ ถูกจับ ถูกตี แล้วก็ถูกบังคับให้เดินขบวนไปตามถนน เพื่อสารภาพความผิด เป็นคล้าย ๆ กับกาดเดนของระบบเก่า ลูกหลานของเจ้าฟ้าทุกเมือง ก็จะถูกส่งไปปักกิ่งบ้าง คุณหมิงบ้าง เพื่อไปเรียนหนังสือ คือพยายามจะสลายออกไป พระถูกจับสึก วัดเกือบทั้งหมดถูกเผา วัดในหมู่บ้าน เท่าที่ผมทราบ มีรอดอยู่บ้านเดียวในเมืองขอนคือบ้านนาหมู่นะครับ ซึ่งเป็นบ้านที่อาจารย์เทียนหัววิจัยในช่วงของการปฏิวัติวัฒนธรรม ปัญหาของคนไทยในช่วงนั้น มันเกิดความระส่ำระสาย เกิดความไม่แน่นอนค่อนข้างมาก

จนกระทั่งมาถึงช่วงปลายทศวรรษ 70 ที่ตั้งเสี่ยวผิงขึ้นมาครองอำนาจแล้วก็เริ่มผ่อนคลาญกฎระเบียบของระบบคอมมิวนิสต์ ยกเลิกระบบนารวม แต่พอถึงตอนนั้น การเปลี่ยนแปลงมันเริ่มเกิดขึ้นหลายอย่างในได้คง คนจีนเริ่มอพยพเข้าไปอยู่ในได้คง จนกระทั่งจำนวนประชากรล่าสุดในได้คง จากการสำรวจของราชการนะครับ มีคนไทยอยู่ประมาณ 1 ล้าน แต่ว่ามีคนจีนเกือบ 2 ล้านแล้ว ยังไม่นับกลุ่มชาติพันธุ์อื่น ๆ เพราะฉะนั้น คนไทยกลายเป็นชนกลุ่มน้อยแล้วในรัฐของตัวเอง เริ่มมีความขัดแย้ง เริ่มมีปัญหามากขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งปัญหาในเรื่องของที่ดินนะครับ เพราะว่าในระบบกฎหมายของจีน ที่ดินเป็นของรัฐทั้งหมด ที่นาขายไม่ได้ ซึ่งสอดคล้องกับคติเดิมของไทย ไทยบอกว่าที่ดินเป็นของเจ้าฟ้านะครับ ขายไม่ได้เหมือนกัน แต่สืบทอดได้ แต่ว่าที่บ้านขายได้ในกฎหมายจีน เพราะ

ฉะนั้น คนจีนบางคนจะเริ่มเข้ามาในหมู่บ้านของคนไทยแล้วซื้อที่ปลูกบ้าน แล้วก็สร้างบ้านอยู่ตามชายขอบของหมู่บ้านของคนไทย

ในบ้านหลักข้าง ก็จะมีคนจีนเริ่มเข้ามา 2 - 3 ราย ทีนี้พอมีการเปลี่ยนแปลง คือทุกระยะ ประมาณ 5 ปี 7 ปี คนไทยจะต้องมาคุยกันครั้งหนึ่งเพื่อแบ่งนาใหม่ นะครับ เพราะว่าเกิดการเปลี่ยนแปลง คราวเรือนเพิ่มขึ้น มีคนตายหรือมีการแยกครัวเรือน ยุบครัวเรือนอะไรต่าง ๆ ต้องมีการแบ่งนาใหม่ จะต้องมีการกรรมกรที่ดิน กรรมกรที่นาของหมู่บ้าน คนจีนก็จะเริ่มมาขอแบ่งที่นาจากคนไทย เพราะเขาถือว่า เขาเข้ามาอยู่ในบ้านนี้แล้ว เกิดปัญหาขัดแย้งกันรุนแรงมาก เพราะว่าคนไทยไม่ยอมนะฮะ เพราะคนไทยถือว่า...เขาจะใช้คล้าย ๆ คำว่า "พอมึงไม่ได้เบิกนามาก่อน" นะครับ หมายความว่า ปู่ย่าตายายมันไม่เคยทำนา ไม่เคยเบิกนาในพื้นที่นี้มาก่อน เพราะฉะนั้นจะมาขอแบ่งที่นาไม่ได้ คนจีนก็จะอ้างกฎหมายจีนว่าเขาเป็นพลเมือง เพราะฉะนั้นเขาก็มีสิทธิในที่ดินเหมือนกัน ขัดแย้งกันนานมากนะครับ จนกระทั่งในที่สุดก็รวมขอมกัน คนจีนได้แบ่งไป 1 ใน 3 ของคนไทยนะครับ

หลังจากนั้นเป็นต้นมาคนไทยในแถบนั้นก็เริ่มตั้งจารีตกฎเกณฑ์ใหม่ คือ เกิดประเพณีที่ทางมานุษยวิทยาเราเรียกว่า endogamous marriage นะครับ คนไทยไม่ยอมให้ลูกหลานแต่งงานกับคนนอกหมู่บ้าน โดยเฉพาะอย่างยิ่งข้ามกลุ่มชาติพันธุ์ ซึ่งมันไม่เคยมีมาก่อน ถ้าคุณอ่าน *Political Systems of Highland Burma*⁵ ของเอ็ดมันด์ ลีช (Edmund Leach) ลีชจะบอกว่าพวกฉานแต่งงานกันข้ามกลุ่มชาติพันธุ์กันเป็นว่าเล่น

⁵ เทียน จู กัง (T'ien Ju Kang) นักมานุษยวิทยาชาวจีน ผู้ศึกษาเรื่องราวของชาวไทใหญ่ที่หมู่บ้านนาหมู่นะครับ เมืองขอน ในปี ค.ศ. 1940 เสนอวิทยานิพนธ์ปริญญาเอกต่อ London School of Economics ในปี ค.ศ. 1948 ต่อมาตีพิมพ์เป็นหนังสือชื่อ *Religious Cults of the Pai-I along the Burma - Yunnan Border* (1984) โดยเรียกงานบุญหรืองานปอยตามคติพุทธของคนไทว่า "ป๋อ" (the Great Pai) แทนคำว่าปอย ในภาษาไทย (ดูเชิงอรรถที่ 30 และ 31 ใน ยศ สันตสมบัติ, หลักข้าง: การสร้างใหม่ของอัตลักษณ์ไทในได้คง, กรุงเทพฯ: โครงการวิจัยธรรมศาสตร์, 2543, หน้า 14)

⁶ Leach, Edmund R., *Political Systems of Highland Burma: a study of Kachin social structure*, London: G. Bell and Sons, 1954.

นะครับ แต่งกับกะฉิ่น ซึ่งในแถบเมืองขอนแก่นเรียกว่า พวกจิงโป (Jinghpaw, Jingpo) นะครับ แต่งกับคนจีนอะไรต่างๆ แต่ในระยะสิบกว่าปีที่ผ่านมานี้ คนไทยจะไม่ยอมแต่งงานกับคนจีน จะไม่ยอมแต่งงานข้ามกลุ่มวัฒนธรรม และพ่อแม่จะไม่ยอมให้ลูกแต่งงานกับคนนอกหมู่บ้าน เพราะเกรงว่าคนข้างนอกจะเข้ามาแย่งที่ดินของตัวเองไปในะครับ คนไทยจะเริ่ม...ผมเรียกว่าพยายามจะสร้างอัตลักษณ์ของความเป็นไทยขึ้นมาใหม่ในรูปแบบต่างๆ เพื่อใช้ความเป็นตัวตนของคนไทยนั้นต่อต้านการรุกรานของคนจีน แม้แต่สิ่งที่เราคิดไม่ถึง อย่างเช่นเรื่องของข้าว ก็กลายมาเป็นสัญลักษณ์ของการต่อต้านจีนครับ

ธรรมดาคนไทที่เมืองขอนแก่นจะเป็นพ่อค้าที่ขายูฉลาดมาก เขาจะทำมาหากินนะครับ เขาจะปลูกข้าวเร็วกว่าบ้านเราประมาณ 1 เดือน หลังจากนั้นเขาก็จะปลูกข้าวสาลี ปลูกแตงโม ปลูกพืชหลายสิบชนิดเพื่อขายทั้งสิ้น เพื่อขายที่ตลาด เพื่อขายส่งให้กับพ่อค้าที่คุนหมิง แล้วทุกอย่างเขาจะคำนวณสิ่งที่เขาจะปลูกเป็นระบบมาก ถ้าไปดูประวัติศาสตร์ ผู้หญิงจะมีบทบาทมากในการค้าขายในเมือง ในขณะที่ผู้ชายจะทำการค้าขายระหว่างเมืองนะครับ เพราะฉะนั้นจากคุนหมิงไปจนกระทั่งถึงอัสสัม เราจะเห็น settlement ที่เราเรียกว่า Tai type peddy states กระจัดกระจายเต็มไปหมดนะครับ เพราะว่าคนไทหรือว่าคนฉาน ทำการค้าหรือว่ามีส่วนร่วมในกระบวนการค้าค่อนข้างมาก เพราะฉะนั้น การค้าเป็นส่วนหนึ่งของสายเลือดของคนไทที่นั่น ไม่ใช่เรื่องแปลกอะไร แต่เวลาผมไปไล่รายได้ที่เขามาจากการค้านะครับ การค้าข้าวนี้เป็นสิ่งที่ผมสงสัยมาก เพราะว่า เหมือนกับราคาข้าวบ้านเรา คือราคามันไม่แน่นอนในแต่ละเดือน หลังจากทำนาไปแล้ว ข้าวจะเริ่มออกสู่ตลาด เริ่มหมด ราคาข้าวจะสูงขึ้น เพราะฉะนั้น อย่างช่วงสิงหาคม บ้านเราราคาข้าวจะสูง ที่โน่นกรกฎาคมจะเริ่มสูง คนไทในหมู่บ้านจะมีข้าวเต็มยุ้งเลย เพราะผลผลิตที่โน่นสูงมาก แต่ว่าพ่อค้าชาวจีนก็จะมารับซื้อข้าวถึงบ้าน ไม่เคยมีคนไทยมาขายข้าวในช่วงนั้น

นะครับ ผมถามเค้าว่า ทำไมไม่ขาย เพราะว่าขายข้าวตอนนี้ ราคาดีกว่าที่เขาจะไปขายเอาช่วงปลายเดือนตุลาคม ต้นเดือนพฤศจิกายนถึงประมาณ 30% นะครับ เพราะว่าข้าวไทยเป็นข้าวคุณภาพดี คำตอบที่ผมได้รับก็คือ เขาจะบอกว่า เขาจะต้องรอให้ข้าวใหม่ออกมา ก่อน เพราะว่ามันเป็นเรื่องเกี่ยวกับความมั่นคง คำอธิบายคล้ายๆกับวัฒนธรรมข้าวของบ้านเราอยู่บ้างเหมือนกัน แต่ว่าฟังดูแล้ว มันขัดกับไอ้ลักษณะของการค้า...วัฒนธรรมของการผลิตของคนไทยโดยทั่วไป

แต่พอมาดูตำนานของคนไท ที่เกี่ยวกับการขายข้าวนะครับ ผมไปคุยกับผู้อาวุโส วันหนึ่ง มีงานเลี้ยงในหมู่บ้าน พอนั่งกินเหล้ากันไปสักพักหนึ่ง เขาก็จับกลุ่มคุยกัน ผู้อาวุโสที่นั่นก็จะเล่านิทาน เล่าตำนานต่างๆของคนไทให้ลูกหลานฟัง เขาก็จะเล่า ผมก็ซักถามเขาเรื่องข้าวเนี่ยนะครับ เขาก็จะเล่าบอกว่า ข้าวไทยเป็นข้าวที่ดีที่สุดในพื้นที่จีน ช่องเต้ทุกองค์ สี่ร้อยห้าร้อยปีมานี้กินข้าวไทหมด โดยเฉพาะอย่างยิ่งข้าวจากแจฝาง (Zhefang) เป็นข้าวคุณภาพดีมาก อำมาตย์เสนาบดีจีนกินข้าวไทหมด เพราะฉะนั้นทุกปี คนไทต้องส่งข้าวเป็นบรรณาการให้กับจีนนะครับ ข้าวในทัศนะของคนไทก็เลยเป็นสัญลักษณ์การอยู่ภายใต้อำนาจของจีน เขาบอกว่า แต่ในปัจจุบันนี้ เราขายข้าวเหลือกินให้คนจีน พอผู้อาวุโสพูดประโยคนี้ออกมานะครับ บรรยากาตในห้องมันเปลี่ยน ทุกคนเนี่ยระเบิดหัวเราออกมาในห้อง หัวเราแบบจะดินตายนะ หัวเราแบบสะใจ หัวเราแบบชนิดที่มันแทงใจดำมาก ๆ ผมรู้สึกว่าการไปขายข้าวเหลือกิน "การใช้คำว่า "เช่า" หรือ "เช่า" หมายถึงคนจีน "เดี๋ยวนีเราขายข้าวเหลือกินให้พวกเช่า" นะครับ คนไทยชอบมากประโยคนี เขามีความรู้สึกว่า การที่เขาทำอย่างนั้น มันเป็นการยกสถานะของเขาเทียบเท่ากับคนจีน ซึ่งในชีวิตจริงมีสถานะเหนือกว่าเขา ในทางด้านการเมือง ทางด้านเศรษฐกิจ ในทุกๆด้าน เพราะคนไทเวลานี้จะเริ่ม...ผมอยากจะใช้คำว่าเริ่มออกรั้วกันคนจีนให้อยู่ นอกพรมแดนวัฒนธรรมของเขา แล้วก็พยายามที่จะ

สร้าง หรือว่าผลิตอัตลักษณ์ของความเป็นไทขึ้นมาใหม่ ด้วยการตีความตำนาน

เดี๋ยวนี้นักไทจะเริ่มกลับไปพูดถึงเครือข่ายเมือง กูเมือง วนะครับ ซึ่งเป็นตำนานเก่าของไทย พูดเรื่องของ เจ้าเสือข่านฟ้า ซึ่งเป็นวีรบุรุษที่ยิ่งใหญ่มากของคนไทย ซึ่งคนไทยเชื่อว่า เป็นกษัตริย์ที่รบกับฮ่องเต้จีนแล้วไม่แพ้ อันนี้เป็นการปลุกผีตำนานของไทยว่าเจ้าฟ้าไทกับฮ่องเต้จีนนั้นมีสถานะที่ไล่เลี่ยกัน เริ่มมีการสร้างสมาคมคน ไทขึ้นมา ในเมืองขอนแก่นและเมืองอื่นๆ มีการสอนหนังสือ สอนภาษาไทย ซึ่งที่ผ่านมานักเรียนภาษาจีนหมด เขียนไทยกันเกือบไม่ได้หมดแล้วในรุ่นใหม่ๆ

ผมอยากจะคิดว่า สิ่งที่คนไทยทำตรงนี้ มันคือการปรับจุดยืนหรือตำแหน่งแห่งที่ในความสัมพันธ์กับ บุคคลที่มีอำนาจเหนือกว่าเขา เพราะฉะนั้น ความเป็น ไทในทัศนะของผม มันไม่ใช่เป็นอัตลักษณ์อะไรที่สำเร็จ รูป หรือว่าแน่นอนตายตัว แต่มันเป็นการเลือกหรือการสร้างตัวตน หรือสร้างสำนึกทางประวัติศาสตร์ขึ้นมา ชุดหนึ่ง เนื่องเพราะว่าการกระทำอันนั้น มันให้ผลประโยชน์สูงสุดกับเขาในเวลานั้น เพราะฉะนั้นคนไทย จะสร้าง จะผลิตซ้ำ จะปรับระบบคุณค่าต่างๆ เพื่อให้ สอดคล้องกับบริบท และเงื่อนไขทางเศรษฐกิจ การเมือง ประวัติศาสตร์ของเขา เพื่อแบ่งแยกตัวเองออกจากจีน เพราะว่าการกระทำตรงนี้ มันเป็นการกระทำที่ได้ ประโยชน์หรือทำให้เขามีอำนาจต่อรองสูงขึ้น เพราะฉะนั้น สำหรับผม ความเป็นไทมันไม่ได้เกิดขึ้นใน สุญญากาศ แต่มันเกิดขึ้นในปริมนทลซึ่งวัฒนธรรมกับ อำนาจมีความสัมพันธ์กันอย่างซับซ้อน ความเป็นไทมัน เกี่ยวพันกับความมีตัวตนและการนิยามความหมายของ อัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ ซึ่งความมีตัวตนตรงนี้ มันก็ ไม่ได้เกิดขึ้นลอยๆ หรือมันถูกสร้างขึ้นมาจากศูนย์นะ ครับ แต่มันสร้างขึ้นจากภาพลักษณ์บางอย่าง ซึ่งมัน มีอยู่แล้ว แล้วก็ยังราก ปลูกฝังอยู่ ในภาพที่คนไทย มีอยู่ต่อตนเอง ต่อชุมชนและต่อสังคมการเมืองที่เขาเอง

เป็นสมาชิกอยู่ ลักษณะอย่างนี้ ผมอยากจะเรียกว่า ความเป็นไท เป็นชุมชนในจินตนาการที่มีความซับซ้อนนะครับ เป็นกระบวนการที่มันเคลื่อนไหว เปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่องในบริบทของความสัมพันธ์ ความสัมพันธ์ที่คนแต่ละกลุ่มพยายามจะเชื่อมโยงอดีต เพื่อ สร้างความหมายให้กับความหมายให้กับปัจจุบัน แล้ว ก็สร้างความหวังให้กับอนาคต เพราะฉะนั้นการมีตัว ตนมันไม่ได้เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นเพียงเพราะว่า คนอยากจะมีตัวตนเฉยๆ แต่มันเป็นส่วนหนึ่งของการต่อสู้ทาง สัญลักษณ์ การต่อสู้ที่เรามักนิยมเรียกกันในเวลานี้คือ การเปิดพื้นที่ทางวัฒนธรรม เพื่อจะมีที่ยืนในสังคมนะ ครับ

ผมใช้เวลาามากเกินไป ผมขอหยุดตรงนี้ก็ แล้วกัน ขอขอบคุณครับ

ดร.เสมอชัย

อาจารย์ยศก็ได้ปู background เกี่ยวกับงานที่ท่านได้ทำมาในเรื่องหลักข้าง ในส่วนของ ผม หน้าที่ก็คือเป็นผู้นำการสนทนา ผมคิดว่าในงาน ของอาจารย์ยศ มีประเด็นที่น่าสนใจหลายอย่างด้วยกัน อยากจะแบ่งเป็น 3 ประเด็นด้วยกัน แล้วก็จะมีเชิญท่าน ที่อยู่ในที่นี้ร่วมสนทนาด้วยนะครับ

ประเด็นแรก ผมคิดว่างานอาจารย์ยศเป็นงาน ethnography ขึ้นยาวขึ้นหนึ่งเท่าที่เราเคยมีมาในภาษาไทยนะครับ อาจารย์ยศใช้เวลาถึงสองภาคฤดูร้อนลงไป ทำงานภาคสนาม เพราะฉะนั้นผมคิดว่าประสบการณ์ ในการทำงานภาคสนามของอาจารย์จะมีประโยชน์ อย่าง น้อยที่สุดก็คือประโยชน์สำหรับนักศึกษาปริญญาโท ซึ่งกำลังจะต้องลงไปทำงานภาคสนามเหมือนกัน

ประเด็นที่สอง ที่คิดว่าจะหยิบยกเป็นหัวข้อ สนทนา ก็คือประเด็นเรื่องทฤษฎีนะครับ อาจารย์ยศใช้ กรอบคิดทฤษฎีบางอย่างในการมองปัญหาเรื่องการจ่ารง ชาติพันธุ์ หรือแม้แต่นิยามความหมายของความเป็น ชาติพันธุ์ ซึ่งดูเหมือนว่ามันจะลื่นไหลอยู่ตลอดเวลา

⁷ ดูเชิงอรรถที่ 3.

⁸ รองศาสตราจารย์ ดร.เสมอชัย พูลสุวรรณ คณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ตรงนั้นผมคิดว่าเราก็อยากจะคุยกับอาจารย์ขณะครับว่า หลังจากใช้กรอบทฤษฎีพวกนี้แล้ว อาจารย์ก็กลับมาประเมิน อาจารย์คิดว่าประสบความสำเร็จ หรือว่าพบข้อจำกัดอะไรบ้างในการใช้ประโยชน์จากทฤษฎีเหล่านั้นในการจัดระเบียบแล้วก็อธิบายข้อมูลภาคสนาม

ประเด็นหลักอีกประเด็นหนึ่งซึ่งผมคิดว่าควรจะหยิบยกมาสนทนา ก็คือ ข้อค้นพบของอาจารย์เอง เสนอไว้ในงานชิ้นนี้ โดยเฉพาะอาจารย์นำมาขยายไว้ในบทสุดท้ายของหนังสือ ในเรื่องการอ้างชาติพันธุ์ และเมื่อสักครู่นี้ อาจารย์ก็สรุปให้ฟังนะครับ ผมคิดว่าตรงนี้เป็นประเด็นสำคัญของงานนะครับ แล้วก็น่าสนใจมาก บางประเด็นก็น่าถกเถียงด้วยในเวลาเดียวกัน

ผมคิดว่าผมอยากจะเริ่มที่ประเด็นทฤษฎีก่อนครับ

กลุ่มคนไทยในที่ต่าง ๆ เช่น พวกไทใหญ่ในรัฐฉาน แล้วก็พวกฉาน กลุ่มที่อยู่ทางฝั่งตะวันตกของแม่น้ำสาละวิน พวกไทหลวงหรือว่าไทแดง แล้วก็ไทคำตี้ในรัฐกะฉิ่นของพม่า ไทอาหมในรัฐอัสสัมของอินเดีย กลุ่มคนไทที่พูดถึงทั้งหมดนี้ ตกอยู่ภายใต้สถานการณ์ทางการเมืองที่คล้าย ๆ กัน สำหรับการถูกกดดันด้วยวัฒนธรรมกระแสหลัก ซึ่งเป็นวัฒนธรรมอื่นที่ไม่ใช่ไท อย่างในกรณีของไทอาหม วัฒนธรรมอื่นในที่นี้ก็คืออินเดีย หรือว่ากรณีของคนไทในรัฐฉาน แล้วก็รัฐกะฉิ่น วัฒนธรรมอื่นก็คือพม่า สำหรับการได้คงของอาจารย์ยศ ก็คือจีน

ผมเคยเข้าไปศึกษากลุ่มคนไทยที่พูดถึง แต่ก็เป็นในช่วงเวลาสั้น ๆ ไม่มีโอกาสอยู่ในภาคสนามยาวนานเหมือนอาจารย์ขณะครับ แต่ว่าอย่างไรก็ดี จากการได้เข้าไปในภาคสนามเพียงช่วงเวลาสั้น ๆ ก็พอตั้งข้อสังเกตได้บางอย่าง

ข้อสังเกตของผมก็คือว่า กลุ่มคนไทยต่าง ๆ ที่พูดถึงทั้งหมด ดูเหมือนว่าจะมีพลังต่อรองที่ไม่เท่ากันนะครับ พลังต่อรองที่ไม่เท่ากันในที่นี้ก็คือพลังต่อรอง

ในการที่จะแสวงหาพื้นที่ทางวัฒนธรรมให้แก่ตัวเอง ภายในบริบทของพหุสังคมที่ตัวเองเป็นองค์ประกอบอยู่ เพราะฉะนั้นจะเห็นว่าในขณะที่ไทอาหม แล้วก็ไทใหญ่ เป็นกลุ่มที่ค่อนข้างจะคึกคักเข้มแข็งมาก ในแง่ของการเคลื่อนไหวทางวัฒนธรรม เพื่อจะสร้างหรือว่านิยามความหมายทางชาติพันธุ์ของตัวเองนะครับ แสดงให้เห็นการดำรงอยู่อย่างมีความหมายของตัวเอง โดยสัมพันธ์กับวัฒนธรรมกระแสหลักที่ไม่ใช่ไท แต่ว่าคนไทยกลุ่มอื่น ๆ อย่างเช่นไทคำตี้ก็ดี หรือว่าไทหลวงในรัฐกะฉิ่นก็ดี กลับอยู่ในสถานะที่ passive ค่อนข้างมากเปรียบเทียบกับสองกลุ่มที่พูดมา

ไทหลวงในรัฐกะฉิ่น สภาพพม่า

ยกตัวอย่างสักกรณีหนึ่ง อย่างพวกไทหลวงนะครับ ไทหลวงเป็นคนไทยพื้นเมืองที่เมืองกอง (Mogaung) ในตอนใต้ของรัฐกะฉิ่น เมืองกองนี้เป็นเมืองที่มีความสำคัญมากเลยในตำนานของพวกชาวไทใหญ่ เพราะว่าเป็นเมืองของเจ้าสามหลวง เจ้าสามหลวงนี้เป็นอนุชาของเจ้าเสี้ยว่านฟ้า เจ้าสามหลวงเป็นคนขึ้นไปปราบรัฐอัสสัมได้สำเร็จ โดยได้รับมอบหมายจากเจ้าเสี้ยว่านฟ้า สภาพปัจจุบัน ชาวไทหลวงถูกกลืนเป็นพม่า ค่อนข้างมากเลย ไม่ว่าจะในแง่ของการแต่งกาย ภาษาแล้วก็วัฒนธรรม แม้แต่สำนักทางด้านานเกี่ยวกับเจ้าสามหลวง ซึ่งเป็นวีรบุรุษสำคัญมากของเผ่าพันธุ์ ก็หลงเหลือ

อยู่น้อยเต็มทีนะครับ แม้แต่ในหมู่บ้านของเราได้พยายามจะไปสืบทอดานานเจ้าสามหลวงที่เมืองกอง ซึ่งเป็นเมืองของเจ้าสามหลวงเนี่ยนะครับ ก็สืบเรื่องราวเหล่านี้ได้กระต่อนกระแต่น้อยมาก

อีกกรณีหนึ่งก็คือ ไทคำตี้ที่เมืองปุตตาโอ (Putao) ทางตอนเหนือของรัฐกะฉิ่น พวกนี้ถูกรุกรานที่ทำกินจากการอพยพเข้ามาของพวกกระวาน (Rawan) การอพยพเข้ามาของพวกกระวานเนี่ยก็เกิดขึ้นภายใต้นโยบายของรัฐบาลทหารพม่าเนครับ พวกไทคำตี้ที่เป็นเจ้าของถิ่นเดิมเนครับตกเป็นเบี้ยล่าง ต้องกระจัดกระจายไปในที่ต่าง ๆ ทำให้พลเมืองของไทคำตี้ในพื้นที่ลดลงมาก ปรากฏการณ์นี้เกิดขึ้นโดยที่ผมยังมองไม่ค่อยเห็นนะครับว่า ไทคำตี้สามารถจะพัฒนากลยุทธ์ทางวัฒนธรรมอะไรขึ้นมาได้ สำหรับจะตั้งรับแล้วก็ตอบสนองการรุกรานที่พูดถึง

แตกต่างหลากหลาย ในแง่ของศักยภาพของการปรับตัวของกลุ่มชาติพันธุ์ไทที่พูดถึงมานะครับ ทฤษฎีที่เราอยู่ในปัจจุบันเพียงพอหรือไม่ในการจะช่วยเหลืออธิบายความแตกต่างตรงนี้ ผมมีความรู้สึกอยู่อย่างหนึ่งนะครับว่า ทฤษฎีมักมีแนวโน้มที่จะเลือกอธิบายเฉพาะปรากฏการณ์ที่จะสร้างความสวยงาม หรือว่ารังสรรค์ความสุนทรีย์ให้กับตัวทฤษฎีเองนะครับ ยกตัวอย่างในงานของลีซ *Political Systems of Highland Burma* ลีซพยายามอธิบายให้เราเห็นภาพของชาติพันธุ์ที่มีความสิ้นไหลปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์ที่แตกต่างกันได้อย่างมีพลัง ผมคิดว่า ตรงนี้ลีซกำลังชี้ให้เรามองเห็นภาพด้านเดียว เพราะว่าชาติพันธุ์ต่างกลุ่มก็สามารถที่จะมีระดับของพลัง ตลอดจนความยืดหยุ่นหรือว่าความแข็งแกร่งของความหมาย ผันแปรแตกต่างกันไปได้อย่างมากนะครับ แล้วก็ก็เป็นเหตุผลหลักที่ทำให้เราไม่สามารถ

จะใช้ทฤษฎีของลีซไปสวมเข้ากับปรากฏการณ์จริงได้อย่างพอเหมาะพอสมในทุกกรณี ประเด็นสำคัญตรงนี้ก็คือ ผมคิดว่าบางทีเราต้องการชุดคำอธิบายที่มีพลังอธิบายสาเหตุของความหลากหลายของศักยภาพในการปรับตัวของกลุ่มชาติพันธุ์ ตลอดทั้ง range of variation นะฮะ ไม่ใช่เฉพาะที่ extreme ใด extreme หนึ่ง ตรงนี้ผมอยากเปิดเป็นประเด็นอภิปรายไว้ประเด็นหนึ่ง เพราะอาจารย์ยศก็ใช้ทฤษฎีของลีซในงานของท่านด้วย

(ซ้าย) ไทคำตี้ ที่เมืองปุตตาโอ (ขวา) กระวาน
ที่มา: ปราวณี ศิริธร (เรียบเรียง). *เทคนิควรรณคดีสยาม*. เชียงใหม่: โรงพิมพ์ข้างเลือก. 2528.

ที่นี้ก็มาถึงคำถามนะครับ ก็คือว่า เราจะมีคำอธิบายอย่างไรในแง่ทฤษฎี ถึงสาเหตุที่ทำให้เกิดความ

ข้อสังเกตอีกอย่างหนึ่งนะครับ จากกรณีตัวอย่างทั้งพวกไทอาหมแล้วก็ไทใหญ่ ก็คือว่าการที่

กลุ่มจะถูกปลุกสำนึกทางชาติพันธุ์ขึ้นมาได้อย่างประสบความสำเร็จเนี่ยนะครับ ผมคิดว่ามันไม่ได้เป็นปฏิกิริยาตอบสนองอย่างเป็นทางการและเป็นธรรมชาติและอัตโนมัติจากการที่กลุ่มถูกกดดันด้วยกระแสวัฒนธรรมหลักแต่เพียงอย่างเดียววนะครับ ผมคิดว่าการปลุกสำนึกทางชาติพันธุ์ได้อย่างประสบความสำเร็จ ส่วนสำคัญทีเดียวเกิดจากความจงใจอย่างเป็นทางการ จากชนชั้นผู้นำในสังคม ที่พัฒนาขึ้นมาภายใต้แรงกดดันอย่างเดียวกัน ผมคิดว่าการปลุกสำนึกทางชาติพันธุ์ที่มีพลังเข้มแข็งเนี่ย อาจจะมองได้ว่าเป็นกระบวนการในการที่จะ impose อำนาจของ authority ผ่านเครือข่ายและกลไกทางวัฒนธรรมต่างๆอย่างมีระบบและเป้าหมายที่ชัดเจนนะครับ ทั้งนี้ก็เพื่อจะสร้างพลังต่อรองหรือว่าประนีประนอมผลประโยชน์กับกลุ่มชาติพันธุ์อื่นๆ ที่อาศัยอยู่ร่วมกันภายในโครงหลักของพหุสังคม ทั้งนี้ก็อาศัยความเหลื่อมล้ำเชิงอำนาจ ที่ปรากฏอยู่ระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์นั่นเองเป็นเงื่อนไขที่สร้างความชอบธรรม กระบวนการปลุกสำนึกทางชาติพันธุ์ที่เข้มแข็ง เท่าที่ผมสังเกตเห็น จึงมักจำเป็นที่จะต้องมียุทธศาสตร์หรือว่ามี authority สำหรับจะออกแบบกลยุทธ์การต่อสู้ทางวัฒนธรรม แล้วก็แปรรูปกลยุทธ์นั้นให้เป็นปฏิบัติการได้ การขาดหัวหอกที่เข้มแข็งก็อาจจะช่วยอธิบายการสูญเสียทั้งอำนาจต่อรองแล้วก็ identity ในกลุ่มไทดำที่แล้วก็ไทหลวงในพม่าได้เนาะครับ แล้วในทำนองเดียวกันการมีหัวหอกที่เข้มแข็งนี้ ก็ช่วยอธิบายความคึกคักในการปรุงแต่งอัตลักษณ์ใหม่ทางวัฒนธรรมในกลุ่มไทอาหมแล้วก็ไทใหญ่ได้ทำนองเดียวกัน

สำหรับกรณีไทใต้คง ตามทัศนะของผม อ่านจากงานของอาจารย์ศนะครับ ดูคล้าย ๆ กับว่า จะไม่ใช่กลุ่มที่มีพลังต่อรอง หรือว่ามีจิตสำนึกทางชาติพันธุ์ที่ถูกปลุกขึ้นมาได้เข้มข้นมากมาย ถ้าหากจะเปรียบเทียบกับไทใหญ่หรือว่าไทอาหมนะครับ แต่อาจจะอยู่ในสถานะที่เปรียบเทียบได้กับไทหลวงหรือว่าไทดำที่พูดถึงมา เพียงแต่ว่าภายใต้นโยบายชนกลุ่มน้อยของจีนยุคปัจจุบัน อาจจะเปิดโอกาสให้ไทใต้คงมีพื้นที่

แสดงออกทางวัฒนธรรมของตัวเอง มากกว่ากรณีไทหลวงแล้วก็ไทดำที่ของพม่า ตรงนี้เป็นอีกประเด็นหนึ่งซึ่งอยากให้อาจารย์ศนะช่วยแสดงทัศนะของท่านนะครับ เพราะฉะนั้นทั้งไว้แค่ที่ 2 ประเด็นก่อน

ทศ.ยศ ที่จริงก็เห็นด้วยกับที่อาจารย์เสมอชัยพูดนะครับ แต่ผมอยากจะชี้ให้มองอีกมุมหนึ่งว่า ถ้าอาจารย์เทียบความแตกต่างระหว่างไทใต้คงกับคนไทกลุ่มอื่นๆ ไม่ว่าจะเป็นในพม่าหรือว่าในอัสสัม เราก็จะเห็น variation อย่างที่อาจารย์ว่าเนาะครับ ในแง่ของการปรับตัวจริงๆ แต่ถ้าเมื่อเราดูประเด็นในเรื่องของกระแสของโลกาภิวัตน์ซึ่งมันเข้ามากระทำต่อ localism ในบริบทของโลกที่ใหญ่ไปกว่าพื้นที่ซึ่งมีคนไทยอยู่ เราก็อาจจะเริ่มมองเห็นว่า ไอ้กระแสของการปลุกสำนึกของความเป็นชาติพันธุ์ มันก็ไม่ได้จำกัดอยู่แต่เฉพาะคนไทยนะครับ ในเมื่อยี่สิบปีที่แล้ว เรานึกไม่ถึงด้วยซ้ำไปว่าในโซเวียตมันจะมีกลุ่มชาติพันธุ์เต็มไปหมดเลยนะครับ เราไม่เคยรับรู้ถึงการดำรงอยู่ของคาซัคสถาน ลิทัวเนีย อะไรต่างๆมากมาย จนกระทั่ง ผมคิดว่าพลังของทุนมันบังคับให้เกิดกระแสของการสร้างอำนาจต่อรองในรูปแบบที่น่าสนใจ แล้วก็ไม่เคยมีมาก่อน ผมคิดว่าพม่าก็เป็นกรณีเดียวกัน พม่าเนี่ย กระบวนการสร้างอำนาจต่อรองจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อทุนเริ่มแหวกผ่านของพม่าเข้าไปได้ ผมคิด ผมเชื่ออย่างนั้นนะครับ อาจจะเคียงกันได้ แต่ว่าผมคิดว่าไม่มีอะไรที่จะทำลายเผด็จการทหารพม่าได้นอกจากกระแสของทุน เมื่อไทร์ McDonald's เข้าไปเนี่ย ผมว่าเราจะเริ่มมองเห็นการเปลี่ยนแปลง

ประเด็นที่ผมอยากจะชี้ชวนให้เห็นก็คือว่า ในกรณีของคนไทบางกลุ่ม กระแสของการสร้างอำนาจต่อรอง มันขึ้นอยู่กับบริบทของสถานการณ์ค่อนข้างมากนะครับ ผมคิดว่าอาจารย์เสมอชัยยกกล่าวถูกต้องว่า รัฐบาลจีนมีนโยบายเกี่ยวกับชนกลุ่มน้อยที่ค่อนข้างจะเปิดกว้าง เรามักจะไปยึดติดอยู่กับทิเบต เป็นกรณีที่ฝังใจนะครับ แต่ถ้าไปดูในแถบจังหวัดต่างๆ อำเภอต่างๆของมณฑลยูนนาน เราจะเห็นได้ว่า จะมีกลุ่มที่เราเรียกว่า autonomous prefecture เยอะมากนะ

ครับ และชนกลุ่มน้อยในพื้นที่ตรงนั้นได้รับโอกาสให้ปกครองตนเอง มีเสรีภาพค่อนข้างสูง ในกรณีของไทย ได้คงมีแม้กระทั่งสถานีโทรทัศน์ของตัวเองนะครับ ที่สามารถจะแพร่ข่าวลือปาห์ละสองหรือสามครั้ง จะมีคำขับของไทย จะมีการละเล่น มีอะไรต่างๆเต็มไปหมด ซึ่งผมดูเป็นประจำ คนจีนค่อนข้างจะยึดหยุ่นต่อการปกครองตนเอง และการเปิดเวทีของประชาชนในพื้นที่ตรงนั้นค่อนข้างมาก

ในขณะที่เดียวกัน ผมคิดว่าอีกส่วนหนึ่งที่ทำให้ในประเทศจีนเนี่ย ชนกลุ่มน้อยสามารถเปิดพื้นที่ทางสังคมได้มาก ก็คือ ความเชี่ยวชาญหรือว่าบทบาททางเศรษฐกิจของคนกลุ่มนั้นๆ ในกรณีของไทยคำศัพท์หรือกลุ่มอื่นๆ ...ผมไม่แน่ใจในข้อมูลมากนัก... แต่ผมเชื่อว่าบทบาทหรือความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจอาจจะยังไม่เปิดโอกาสให้เขาสร้างอำนาจต่อรองขึ้นมาได้สักเท่าไร ในกรณีที่ไทได้คงเนี่ย ไทได้คงเป็นกลุ่มคนที่ม้ออำนาจทางเศรษฐกิจค่อนข้างสูงนะครับ เมื่อดูจากรายได้ ดูจากการผลิต ดูจากเม็ดเงินที่เขาถืออยู่ เขาสามารถที่จะสร้างฐานะขึ้นมา และเขามีทรัพยากรที่มีค่าค่อนข้างมาก ตรงนี้ต่างหากที่ผมคิดว่าเป็นประเด็นที่คนไทค่อนข้างจะให้ความสำคัญกับมันมาก คือความพยายามที่จะหวงแหนและรักษาทรัพยากรที่หายากของเขาเอาไว้ ผมคิดด้วยซ้ำไปว่า ความเป็นไทอาจจะมีความสำคัญน้อยกว่าสำหรับเขาด้วยซ้ำไป สำคัญน้อยกว่าที่ดินน้อยกว่าความกินดีอยู่ดีของเขาเนะครับ แต่ผมคิดว่า ในสภาพการณ์ที่เขาเผชิญหน้ากับกลุ่มคนที่มีอำนาจเหนือกว่า และอยู่ในความสัมพันธ์ที่สามารถที่จะเป็นผู้กระทำต่อชีวิตของเขาได้ค่อนข้างมากเนี่ย อาวุธที่สำคัญที่เขาถืออยู่คือ สัญลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่เขาใช้ในการรวมตัว ที่เขาใช้ในการที่จะติดกันไม่ให้คนอื่นเข้ามา

ในช่วงปฏิวัติวัฒนธรรม คนไท...ผมหมายถึงคนไทในแถบเมืองขอนนีนะครับ เริ่มปฏิเสธความเป็นพุทธค่อนข้างมากนะครับ คือถ้าเราเชื่อลัทธิ ลัทธิจะบอกว่าคุณลักษณะของคนไทปรกติคือต้องเป็นพุทธศาสนา ต้องทำนาค่า ต้องอยู่ในรัฐไท ซึ่งเขาก็ใช้ criteria นี้ทั่วไปกันหมด ซึ่งมันก็อาจจะม้อข้อยกเว้นกับคนไทบางกลุ่ม ซึ่งยังไม่ได้รับพุทธศาสนาด้วย แต่ว่าในกรณีของไทยได้คงความเป็นพุทธ ซึ่งจริงๆคนไทได้คงให้ความสำคัญกับพุทธศาสนามากนะครับ ถ้าเราอ่านงานของอาจารย์เทียน จะเห็นชัดเจนว่า งานปอยที่อาจารย์เทียนเรียกออกไป เป็นสิ่งที่อยู่ในสายเลือดของคนไทเลยนะครับ คนไทจัดงานปอยคล้ายๆกับอินเดียจนจัดพอทแลช (pottatch)⁹ เหมือนกันนะครับ คือทุ่มเททูกอย่างให้หมด แต่ว่าในช่วงหลังจากปฏิวัติวัฒนธรรม ปัญหาที่คนไทเจอก็คือไม่มีวัดนะครับ พระก็ไม่มี คนไทไม่นิยมบวช ตอนนี้ปัญหาที่คนไทเจอมากที่สุดคือไม่มีพระ เหลือแต่เดรนนะครับ ในหมู่บ้านหลักข้างเอง ตอนที่ผมอยู่เนี่ยก็กำลังสร้างวัด แล้วก็พยายามตระเวนหาไปในที่ต่างๆ เมืองต่างๆ เพื่อจะหาเจ้าจง คือเจ้าอวาลที่เขามาอยู่หาไม่ได้สักคนหนึ่งนะครับ ถามหนุ่มๆในบ้านว่าจะมีใครอยากจะบวชมั๊ย ก็ไม่มีใครอยากจะบวช ใ้การ identify ตัวเองกับความเป็นพุทธ ที่เราบอกว่า ความเป็นพุทธคือความเป็นไทเนี่ย ไม่ได้อยู่ในสายตาของคนไทที่นั่นเลยนะครับ แต่เขาสนใจกับเรื่องของข่าวสารราคาข้าว ราคาผลผลิต ราคาแดงโม ราคาอะไรต่างๆมากกว่าเยอะเลยนะครับ

แต่ในช่วงหลังคนไทก็มาให้ความสำคัญกับการจัดงานปอยนะครับ เพราะว่าจัดงานปอยคือสัญลักษณ์ความเป็นชุมชนของไทย เพราะว่าคนไทต้องการประกาศให้คนจีนรู้ว่าฉันเป็นพุทธ ในขณะที่คนจีนก็บอกว่าเขาก็พุทธ แต่คนไทพูดชัดเจนนะครับว่าเขาเป็น

⁹ พิธีพอทแลช (pottatch) ของชาวเมลานีเซียนและชาวอินเดียนในทวีปอเมริกา เป็นพิธีสำคัญสำหรับการแสดงความยิ่งใหญ่ การอวดบารมีและสถานภาพทางสังคมให้เป็นที่ประจักษ์แก่เพื่อนบ้าน (Drucker, P. "The Pottatch" in Dalton, G. (ed.), *Tribal and Peasant Economies*, New York: Natural History Press, 1967, pp.481-493. อ้างถึงใน ยศ สันตสมบัติ, อ้างแล้ว, หน้า 15.)

พุทธแบบเถรวาทนะครับ จะต้องมีงานปอย จะต้องมี ประเพณีอะไรต่าง ๆ พื้นประเพณีเหล่านี้หลังจากที่หายไปสามสิบปี ผมคิดว่าประเด็นที่มันเกิดขึ้นในกรณี ตรงนี้ก็คือพยายามจะกดดันคนจีน ซึ่งพยายามจะเข้ามาผสมกลมกลืนกับเขาค่อนข้างมาก ในกรณีของใต้คงเนี่ย ผมคิดว่าบริบทและสภาพการณ์ มันเปิดโอกาสให้เขาสามารถจะผลิตอัตลักษณ์ของความเป็นไทขึ้นมา เพื่อใช้ต่อรองกับจีนค่อนข้างมาก ในขณะที่กรณีของคนไทในพม่า หรือแม้กระทั่งในอัสสัมเอง ผมคิดว่าการสร้างอำนาจต่อรองก็ยังมีไม่มากเท่ากับในพื้นที่ของใต้คงเนครับ แต่การสร้างอำนาจต่อรองนั้น ก็ไม่ใช่เป็นความพยายามที่จะนำไปสู่การแบ่งแยกดินแดน การเรียกร้องความเป็นไท รัฐไท คนที่นั่นเขาก็ตระหนักดีว่า เดี่ยวนี้เขาอยู่เป็นส่วนหนึ่งของรัฐจีน เป็นพลเมืองจีน และเขาก็พอใจตรงนั้นเนครับ

ข้ามมาอีกฟากหนึ่ง ถามว่า Shan State Army กำลังทำอะไรอยู่ เด็กรุ่นใหม่ ๆ ไม่มีใครรู้เลยนะ ครับ รู้มัยว่า Shan State Army กำลังสู้กับรัฐบาลพม่าอยู่ ถ้าถามคนเฒ่าคนแก่พอรู้บ้าง ถามคนวัยกลางคนพอรู้บ้าง พี่น้องเขาในรุ่นเก่า ๆ เคยกลับไปช่วย แต่เดี๋ยวนี้ไม่เคยสนใจอีกแล้ว รู้มัยว่ามีคนไทยอยู่ในเมืองไทย รู้ แล้วชอบมาก คือชอบในหลวง เขาเรียกในหลวงเราว่า “เจ้าขุนทองคำ” คือเป็นเจ้าแผ่นดินใหญ่ เป็นสัญลักษณ์ของความเป็นไทนะ ครับ แต่ถ้าถามว่าอยากจะทำอะไรมาโยงกับคนไทยในเมืองไทยมัย ไม่สนใจ มันไม่ได้เป็นความเป็นชาติ ความเป็นชนชาติในลักษณะที่เป็น militant movement หรือ separatist movement ในลักษณะอย่างนั้นเนครับ แต่เป็นความพยายามที่จะแยกตัวเองออกจากกลุ่มคนอื่นที่เห็นอกว่า ซึ่งผมคิดว่าเจตนาตรงนั้นมันแตกต่างไปจาก

separatist movement อีกหลาย ๆ กลุ่มในโลกหรือว่า ในเขตของพม่าเนครับ ไม่รู้ว่าตอบคำถามของอาจารย์มัย

ดร.เสมอชัย ถ้าอย่างนั้น ในทัศนะของอาจารย์มองคล้าย ๆ อย่างนี้หรือเปล่าครับว่า ในที่สุดแล้วเนี่ย ใต้คงก็จะเป็นไทกลุ่มหนึ่ง ซึ่งมีการแยกตัวทางวัฒนธรรม จากฉานมากขึ้นทุกที

ดร.ยศ ผมคิดว่ามีความเป็นไปได้มาก ตอนนี้อยู่ในแต่ละเมืองของใต้คง เราก็เริ่มเห็น variation ค่อนข้างเยอะเนครับ ถ้าอาจารย์ขึ้นไปทางเมืองล่า ซึ่งอยู่ใกล้กับพม่ามากกว่า ได้รับอิทธิพลจากพม่ามากกว่าเนี่ย จะมีลักษณะของความเป็นฉานอยู่เยอะมาก เมื่อเทียบกับคนไทในเมืองของเนครับ หรือว่าคนไทในเมืองมาวความเป็นจีนในส่วนนั้นก็จะมีความมากกว่า

ผมกลับไปดูวังของเจ้าเสื่อข่านฟ้า หอเจ้าฟ้าเมืองมาวเนี่ยเนครับ ซึ่งชาวบ้านบอกว่า เจ้าเสื่อข่านฟ้าก็เคยอยู่ตรงนี้ ตอนนั้นมันเหลือเสาอยู่สองต้นเนครับ แล้วก็ยังมีหลังคาเก่า ๆ อันหนึ่ง แล้วคนจีนก็ไปสร้างประตูเมืองอยู่หน้าหอ ซึ่งเป็นหอเก่า ๆ แล้วก็มียูปลิงโตแบบประตูจีนปรกติทั่วไปตั้งตระหง่านอยู่เนครับ ซึ่งคนไทก็ไม่ได้สนใจอะไร แต่ผมคิดว่าในแง่ของสัญลักษณ์ มัน

ประตูเมืองมาว

เป็นการข่มขู่ค่อนข้างรุนแรงมาก เข้าไปในวังของเจ้าฟ้า แล้วก็เจอกับเทวโองศ์สุดท้ายของเจ้าฟ้า ซึ่งพวกนี้มักจะเหลือรอดได้เพราะในช่วงปฏิวัติวัฒนธรรม มักจะเป็นเด็ก คือถูกตีแล้วไม่ตายนะครับ แต่มหาเทวี เจ้าฟ้ามักจะตายในช่วงนั้น พวกนี้ก็จะเริ่มเปลี่ยนเป็นเงินไปหมดนะครับ ลูกหลานก็ถูกส่งไปเรียนปักกิ่ง กลายเป็นข้าราชการของจีนไปนะครับ ผมคิดว่ามีความเป็นไปได้ที่ว่าการเป็นคนไทย หรือการเป็นฉานแบบจีน อาจจะเริ่มมีอิทธิพลมากขึ้น จริงๆข้อนี้มันก็มีเป็นข้อซึ่งคนอังกฤษเรียกมาแต่เดิมเหมือนกันนะครับ เคยอ่านประวัติศาสตร์เก่าๆเขาเรียกพวกนี้ว่า "Chinese Shan" บ้าง "Mao Shan" บ้าง เพื่อแยกตัวจากฉานของพม่า

ดร. เสมอชัย แล้วโดยลักษณะการปรุงแต่งอัตลักษณ์ในปัจจุบันที่อาจารย์สังเกตเห็นนะครับ คล้ายๆไทได้คงเองก็ไม่ได้มีความพยายามที่จะผนวกตัวเองเข้าไปเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับไทฉานทางฝั่งพม่ามากเท่าที่ควรไ่มั้ยครับ ถ้าจั้น ตรงนี้ ผมคิดว่าเกิดประเด็นทางวิชาการน่าสนใจขึ้นมาอีกอันหนึ่งว่า เราอาจจะต้องมองสัมพัทธ์ ความสัมพันธ์ระหว่างวัฒนธรรมได้คงกับวัฒนธรรมฉานเนี่ยด้วยนะครับ ผมเคยไปศึกษาฉานในอีกฝั่งหนึ่งใกล้กับได้คง แต่ว่าอยู่ในฝั่งพม่านะครับ¹⁰ แล้วเราสังเกตเห็นว่า พวกฉานในฝั่งพม่า มีความพยายามที่จะฟื้นฟู identity หรือว่านิยามความหมายทางชาติพันธุ์ของตัวเองขึ้นมาใหม่เหมือนกันนะครับ แล้วก็ผมคิดว่าอยู่ในลักษณะที่เข้มข้น แล้วก็ก็เป็นกระบวนการมากกว่าที่ได้คง สิ่งหนึ่งที่ถูกนำมาใช้มากสำหรับในกรณีของฉาน - พม่า ก็คือการปลุกสำนึกทางด้านาน ซึ่งกรณีได้คง อาจารย์ยุคพูดเกริ่นถึงไว้บ้าง แต่ว่าไม่ได้ลงในรายละเอียดนะครับ แล้วอีกอย่างหนึ่งก็คือว่า ความพยายามที่จะผนวกความสัมพันธ์ของตัวเองเข้ากับได้คง หรือพยายามที่จะ integrate ได้

คงเข้ามาอยู่ใน domain ทางวัฒนธรรมอันเดียวกับของตัวเองนะฮะ ในสถานการณ์อย่างนี้คล้ายๆได้คงเองก็ไม่ได้สนใจที่จะรวมหรือว่าพยายามที่จะแยกนะฮะ ถ้าเมื่อเป็นไปได้ เพื่อหลีกเลี่ยงความขัดแย้งทางการเมืองหรืออะไรก็แล้วแต่ ในขณะที่ฉาน ซึ่งเป็นเพื่อนบ้านร่วมวัฒนธรรม ...วัฒนธรรมใกล้เคียงกันมาก... เป็นกลุ่มเดียวกันด้วยซ้ำไป มีการเชิญชวนอย่างนี้เนี่ยนะครับ อาจารย์ยุคคิดว่า สถานการณ์ที่มีนัควงจะเป็นต่อไปข้างหน้าเนี่ย ลองพยากรณ์หรือคาดคะเนได้มั้ยครับว่าเป็นยังไง หรือว่าเราควรวางตั้งประเด็นทางวิชาการยังไงสำหรับที่จะติดตาม interaction

ดร. ยศ อาจารย์ให้ผมเป็นหมอดูเนี่ย เอ่อ...ค่อนข้างจะหนักใจพอสมควร เพราะว่าด้านหนึ่งก็คือผมไม่ค่อยคุ้นเคยกับฝั่งฉานสักเท่าไร อาจารย์รู้มากกว่าผมเยอะนะครับ เคยข้ามไปแถวน้ำคำ (Namkham) บ้างครั้งหนึ่ง เพราะว่าสมัยก่อนนี้ คนจีน...คนไทจากเมืองต่างๆ ในเขตใต้คงเนี่ย มักจะข้ามไปทางน้ำคำเพื่อไปซื้อพระพุทธรูป อันนี้เป็นลักษณะของการค้า ซึ่งเดี๋ยวนี้อาจไม่มีแล้วนะครับ ก็มีแต่ค้าของผู้หลักผู้ใหญ่ที่เขาเล่าให้ฟัง ในเมืองใต้คงเอง ก็ไม่ใช่ว่าไม่มีการปลุกวิญญาณของความเป็นไทในลักษณะที่เกิดขึ้นกับรัฐฉานนะครับ มีอยู่พอสมควร เริ่มมีการตั้งสมาคมคนไตขึ้นที่เมืองซอน มีนักวิชาการที่มีความรู้ความสามารถยังอ่านคำไตได้ อ่านตำนาน อ่านอะไรต่างๆได้ แล้วก็บางส่วนก็แปลเป็นภาษาไทยแล้วนะครับ คำไทป่อง¹¹ของรัฐฉานก็มีการสอนที่นั่นด้วยเหมือนกัน เริ่มมีการฟื้นฟูการเล่นีทานของไตนะครับ ตำนานขุนลุงขุนโล ขุนยี่ค้ายคำ ก็เริ่มมีการฟื้นขึ้นมา แดมยังมีการ...ผมเคยไปครั้งหนึ่ง... มี field trip ด้วยนะครับ พาไปดูพื้นที่ซึ่งขุนยี่ค้ายคำถูกแขวนคอเนี่ยครับ คือตามตำนานเนี่ย...เอ่อ...มันยาวนานครับ แต่ตำนานก็คือขุนยี่ค้ายคำ

¹⁰ ดู เสมอชัย พูลสุวรรณ, *ชุมชนไตใหญ่ร่วมสมัยกับกระบวนการสร้างสำนึกชาติพันธุ์: กรณีเมืองน้ำคำ รัฐไตใหญ่*, กรุงเทพฯ: สถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2544.

¹¹ ตัวอักษรไทที่ใช้ในเขตรัฐฉาน มีลักษณะกลมคล้ายอักษรพม่า ต่างจากตัวอักษรถ่วงอกที่มีลักษณะยาว ซึ่งใช้กันในเขตไทได้คง.

ถูกหักหลังจากเจ้าฟ้าโตคนหนึ่งซึ่งเป็นพรรคพวก แล้วก็ถูกตัดคอไปเสียบไว้บนต้นไม้ นะครับ แต่ว่าหลังจากถูกตัดคอแล้ว ก็ยังร้องไห้แล้วก็ร้องเรียกนางเหียงหรืออะไรเนี่ย ซึ่งเป็นผู้รักให้ตามมานะครับ เป็นตำนานที่เศร้ามาก จนเดี๋ยวนี้ก็ยังมีการบูชาเจ้าฟ้าอยู่ นะครับ ใกล้เคียงเมืองขอนแก่น แล้วก็จะมี trip แบบนี้ที่สมาคมคนโตจัด แล้วก็พาลูกหลานไปดู เนี่ยตำนานเจ้าฟ้าเคยอยู่ตรงนี้ กำแพงเมืองเคยอยู่ตรงนี้ อะไรต่างๆ คนก็มีความพยายามต่างๆ ที่จะปลุกกระแสแบบนี้ขึ้นมาในเขตใต้คงค่อนข้างมาก ไม่ใช่ไม่มีเลยนะครับ

ในทางการเปิดพื้นที่ทางวัฒนธรรมเนี่ย ผมอาจจะมองด้วยซ้ำไปว่า เขาอาจจะมีโอกาสในการที่จะต่อสู้กับทางวัฒนธรรมมากไปกว่าคนงานในพม่า เสียด้วยซ้ำไป ในแง่ของโอกาสในการที่จะสื่อความเป็นโตไปให้พี่น้องผ่านทีวี ผ่านวิทยุ นะครับ ผ่านหนังสือพิมพ์ ผ่านการจัดโรงเรียน เดี่ยวนี้เขามีโรงเรียนในเมืองต่างๆ ของคนไทด้วยนะครับ มีขบวนการเหล่านี้ขึ้นมาเยอะ

ดร.เสมอชัย ขบวนการเหล่านี้ อาจารย์คิดว่ามันดำเนินงานอย่างเป็นระบบมั๊ยครับ หรือว่ามันยังค่อนข้างกระจัดกระจายไม่ได้มีกลยุทธ์อะไรที่เป็นระบบชัดเจน

ดร.ยศ ผมคิดว่าเขาก็มีระบบในลักษณะของเขา นะครับ เขาพยายามที่จะกลับไปทำลายมายาคติเดิมของคนไทค่อนข้างมาก อย่างเช่น ถ้าเราไปอ่านตำนานที่คนอังกฤษเขียน เขาจะบอกว่า สมัยก่อนนี้ พวกงานอยู่ด้วยกันไม่ได้หรอก กัดกันตลอดเวลา นะครับ เรา จะเห็นด้วยว่าเจ้าฟ้าของระบบของไทยมันจะมีเยอะมาก เพราะว่าไม่มีใครยอมให้กับใครนะฮะ เพราะฉะนั้นเวลาที่ต่อสู้กับพม่า ก็สู้ไม่ได้ เพราะว่ามันทะเลาะกันเอง เขาพยายามจะไปตีความตำนานใหม่ว่า จริงๆ แล้วมันไม่ใช่ จริงๆ แล้วมันมีความเป็นปึกแผ่น มันมีความผูก

พัน มีอะไรต่างๆ ในลักษณะนี้ ผมเชื่อว่ามันก็เป็นกลยุทธ์แบบหนึ่งในการที่จะสร้างความสมานฉันท์ในหมู่คนไทกลุ่มต่างๆ ในกลุ่มคนที่ active ในสมาคมคนโต บางคนก็เคยเป็นลูกหลานของเจ้าฟ้าเก่า นะครับ อาจารย์กง¹² ซึ่งช่วยผมทำวิจัยที่เมืองขอนแก่น ผมก็ไม่ทราบมาก่อน แต่ก็ไม่เคยบอกผม นะครับ แต่วันหนึ่งไปที่เมืองติ แล้วก็ไปดูที่หอเจ้าฟ้าเมืองติ ปรากฏว่ารูปแกะเนี่ยอยู่ได้สองเดืน นะครับ คือได้เจ้าฟ้า แกเป็นพระอนุชาของเจ้าฟ้า นะครับ ผมก็เลยบอกแกว่า นี่ถ้ายังไม่ถูกถอดยศ ผมก็คงต้องลงไปคุกเข้าคุยกับอาจารย์ นะครับ เขาก็ active นะครับ ในแง่ของการสร้าง movement เหล่านี้ ผมคิดว่ารัฐบาลจีน tolerate กับขบวนการเหล่านี้แตกต่างไปจากรัฐบาลพม่า เพราะว่ารัฐบาลจีนค่อนข้างจะมั่นใจว่า ขบวนการเหล่านี้ไม่ได้มีจุดประสงค์เพื่อจะแยกดินแดน นะครับ ผมคิดว่าเขาชัดเจนตรงนั้น ขบวนการเหล่านี้ไม่ได้มีจุดมุ่งหมายเพื่อจะลุกขึ้นมาทำการปฏิวัติแยกแผ่นดิน แต่ขบวนการเหล่านี้มีลักษณะของการที่จะยังคงสืบสานมรดกทางวัฒนธรรมเพื่อประโยชน์ด้านอื่นๆ

ผมคิดว่ารัฐบาลจีนเข้าใจประเด็นตรงนี้และเปิดโอกาสให้มีการทำกิจกรรมเหล่านี้ค่อนข้างมาก เดี่ยวนี้เวลาสงกรานต์ที่ใต้คง นะครับ คึกคักยิ่งกว่า เชียงใหม่ นะฮะ สาदन้ากันเป็นว่าเล่นเลย เดี่ยวนี้มีเทศกาลแบบที่ตึงนักท่องเที่ยวเข้าไป คนจีนเนี่ยชอบไปมาก ฝรั่งเศสจะยังไม่ค่อยมากนักนะฮะ คนจีนเนี่ยชอบไปเที่ยวมาก เพราะว่าได้เห็นประเพณีแปลกๆ มีการเปิดร้านขายอาหารไท ในทุกท้องถิ่นเนี่ยจะมีแผงขายอาหารไทเต็มไปหมด คนไทเริ่มเข้ามา active ในด้านเศรษฐกิจ ในด้านอะไรต่างๆ มากขึ้นเรื่อยๆ นะครับ แล้วรัฐบาลจีนเนี่ย ผมคิดว่าเปิดโอกาสให้เกิดตรงนั้นขึ้น ในขณะที่ในทางตรงกันข้าม ผมคิดว่ารัฐบาลพม่ายังเป็นโรคกลัวความเปลี่ยนแปลง นะครับ รัฐบาลพม่ายังพยายามที่จะไม่ยินยอมเปิดโอกาสให้ชนกลุ่มน้อยสร้าง

¹² อาจารย์กง ชู เจิ้ง ผู้แปลและเรียบเรียง พงศาวดารเมืองไท (เครือเมืองกูเมือง) ของเจ้าพระยาธรรมาเดโชที่เขียนเมื่อ ค.ศ. 1778 จากภาษาไทยเป็นภาษาจีน.

ความมีตัวตนขึ้นมาบนแผนที่ของพม่า โดยที่มีสถานะใกล้เคียงหรือทัดเทียมกับคนพม่า ผมคิดว่าตรงนี้เป็นความแตกต่างที่ทำให้คนไทยพม่า อาจจะไม่ยังมีโอกาสที่จะทำในลักษณะที่เกิดขึ้นในไต้หวันครับ

ดร.ปริตตา¹³ คือฟังแล้วก็สนใจมากนะคะ อยากที่จะร่วมสนทนาด้วย ประเด็นที่หนึ่งนี้ ถ้าฟังจากที่อาจารย์ยศพูด ไม่ทราบว่าจะอาจจะเข้าใจผิดหรือเปล่านะคะ อาจารย์พูดถึงว่า การเกิดขึ้นของกระบวนการสร้างอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ อย่างน้อยในไต้หวัน อาจารย์คิดว่าสัมพันธ์กับกระบวนการ globalization กระบวนการแผ่ขยายของทุนนิยมโลกค่อนข้างจะมาก อันนี้อยากจะแลกเปลี่ยนกับอาจารย์นิดหน่อยว่า แนวความคิดที่พูดถึงเรื่องอัตลักษณ์ต่างๆ มันกินความแค่ไหน คือในแง่หนึ่งก็ดูเหมือนว่า กระบวนการสร้างอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์และอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมอะไรต่างๆ มันเป็นกระบวนการซึ่งฮือฮา แล้วเราพูดถึงมากในปัจจุบัน ใหม้ยัยคะ ซึ่งเป็นยุคที่กระบวนการ globalization เนี่ยแผ่ขยายอิทธิพลไปสร้างมัน แต่ดิฉันมีความรู้สึกว่า ย้อนหลังกลับไปในประวัติศาสตร์ การสร้างอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ก็มีความก่อนหน้านี้แล้วนะคะ เพราะฉะนั้นอันนี้ ดิฉันก็คิดว่าเราอาจจะต้องทำความเข้าใจว่า เรากำลังพูดถึงปรากฏการณ์เฉพาะในโลกปัจจุบัน หรือเราพูดถึงปรากฏการณ์ที่มีมาในอดีตยาวนานแล้ว เพราะว่าถ้าเราอ่านงานสมัยอาณานิคมต่างๆนะคะ เวลาที่อังกฤษเข้าไปปกครองอาฟริกัน อาฟริกันก็พยายามที่จะสร้างอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ อังกฤษก็สร้างให้ คนอาฟริกันเองก็สร้างเองอะไรเนี่ย ก็ซับซ้อนไปหมด เพราะฉะนั้นอันนี้มันเป็นปรากฏการณ์อะไร

ประการที่สอง เราพูดถึง เอ็ดมันด์ ลีช กันเยอะ ปัจจุบันนี้ ลีช ก็ดูเหมือนจะได้รับการอ้างอิงในฐานะที่เป็นคนเสนอความคิดว่า อัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์นี้มันเป็นของที่ไม่ตายตัว แล้วก็ทำให้เกิดแนวคิดในการศึกษาอัตลักษณ์ที่มีความเปลี่ยนแปลงไปตามสถานการณ์ อันนี้ดิฉันคิดว่าคงจะจริงนะคะ แต่ว่าความ

จริงเวลาพูดถึงลีช ดิฉันคิดว่าคงจะต้องพยายามเข้าใจสักหน่อยว่า ลีชกำลัง deal อยู่กับอะไร ในขณะที่ลีชเขียนเรื่อง *Political Systems of Highland Burma* นี้ เขาไม่ได้ concern เกี่ยวกับเรื่อง identity เท่าไหร่หรอกนะคะ เขากำลังจะตีกับพวก structuralist พวก structural - functional มากกว่า เพราะฉะนั้น เขาพยายามจะสร้างภาพของความเปลี่ยนแปลงเบื้องหลัง แต่ว่าอันนั้นนี้ได้ถูกนำมาใช้กับเรื่อง identity ค่อนข้างจะมาก เพราะฉะนั้น ลีช จริง ๆ อาจไม่ได้สร้างทฤษฎีอัตลักษณ์ก็ได้ แต่คล้าย ๆ กับเราไปเรียกว่าเป็นทฤษฎีอัตลักษณ์

ประการที่สาม จากข้อสังเกตเล็กๆ น้อยๆ ของดิฉันเอง ดิฉันมีความรู้สึกว่าการสร้างอัตลักษณ์นั้นเป็นเรื่องที่ซับซ้อน แล้วถ้าเราใช้ความหมายของการสร้างอัตลักษณ์ในแง่ของการนิยามความแตกต่างเนี่ยนะคะว่า อัตลักษณ์มักจะเกิดขึ้น เมื่อมีการทำลาย หรือการเผชิญกับกลุ่มอะไรก็ตามที่เป็นกลุ่มอื่น ซึ่งมันกำลังจะรบกวนหรือมันกำลังจะสร้างปัญหาให้กับการมีชีวิตอยู่ของเขา แล้วเขาก็ต้องสร้างอัตลักษณ์ขึ้นมาในฐานะที่เป็นยุทธวิธีหรือเป็นเครื่องมืออะไรบางอย่าง ในการที่จะทำให้เขาดำรงชีวิตอยู่ได้ ดิฉันคิดว่าสิ่งที่คนไทยหลายกลุ่มกำลังต่อสู้หรือกำลังเผชิญอยู่เนี่ยมีความซับซ้อนมาก อาจจะไม่ใช่เฉพาะอำนาจของรัฐชาติที่กลุ่มของเขามีชีวิตอยู่ อาทิเช่นในพม่า หรือเมืองจีน หรือในอินเดียนะคะ

ดิฉันสังเกตอย่างกลุ่มไทคำตี้เนี่ย ดูเหมือนว่าคนที่เขากำลังพูดถึง แล้วมันกำลังทำให้พวกเขาหัวงวิตกมาก ก็จะเป็นพวกกระวาน ซึ่งเข้าใจว่าเป็นกะฉิ่นเป็น subset ของกะฉิ่น แต่ในขณะที่เขาไปพูดกับคนไทยที่อยู่ที่น้ำคำ ก็ดูเหมือนกับว่า กลุ่มที่เขาพยายามจะกันรั้วมากเลยคือพม่า เพราะฉะนั้น คล้าย ๆ perception ของเขาว่า เขากำลังเผชิญหน้ากับกลุ่มไทมันซับซ้อนจริงๆ นั่นคือประเด็นที่สาม

ประเด็นที่สี่ ดิฉันอยากจะตั้งข้อสังเกตว่า

¹³ ดร. ปริตตา เจลิมเผ่า กอนันตกุล คณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

การสถาปนาหรือว่าการสร้างอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ ขึ้นมาในกลุ่ม ๆ หนึ่ง บางที ในแง่หนึ่งมันก็คงจะฉีก เขาเข้าด้วยกัน หรือมี imagined community ร่วมกัน แต่ในอีกแง่หนึ่ง ดิฉันก็สงสัยว่า มันก็สร้างความแยก หรือแบ่งกลุ่ม...ภายในกลุ่มของเขาเองหรือเปล่า อาทิเช่น ดิฉันมีข้อสังเกตจากกลุ่มที่เข้าไปศึกษาที่น้ำคำนะคะ ซึ่งเป็นฉาน ก็มีพวกสมาคมวรรณกรรม ซึ่งมีบทบาทมากในการต้อนรับ ในการพูดถึงประวัติศาสตร์ ในการพูดถึงตำนานต่าง ๆ มันก็ทำให้เกิดความสงสัยว่า ในขณะที่ซึ่งคนบางกลุ่มที่อาจจะจะเป็นพวกที่เราเรียกว่า พยายามจะสร้างอัตลักษณ์ เขาสร้างสิ่งเหล่านี้ขึ้นมา แล้วก็เอาสิ่งเหล่านี้บอกกับเราซึ่งเป็นนักมานุษยวิทยา หรือเป็นคนข้างนอกที่อยากจะเข้าไปรับทราบ สถานการณ์ของเขา แต่ที่จริงอันนี้มันเป็น... ถ้าภาษาที่พวกเราพูดกันก็คือเป็นเวอร์ชันที่ articulated นะคะ เวอร์ชันที่ถูกเสกสรรคปรุงขึ้นมา ...ด้วยภาษานิตหนึ่ง ด้วยวัฒนธรรมที่ค่อนข้างจะมีการศึกษา หรือมี competence ในทางวัฒนธรรมใหม่้มัคะ ดิฉันมีข้อสงสัยเฉย ๆ นะคะว่า คนกลุ่มอื่น ๆ เนี่ยจะรับอันนี้หรือเปล่า แม้จะเป็นคนไทด้วยกันเอง ในกลุ่มเดียวกันนะ คะ

คำถามสุดท้ายนะคะ ประเด็นก็คือ เหมือนจะคิดว่า อัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ของไตง เป็นประเด็นที่สำคัญต่อการมีชีวิตอยู่ทางเศรษฐกิจใหม่้มัคะ อันนี้ก็เป็นเรื่องที่น่าสงสัยมากเลย คล้าย ๆ ว่าเราใช้คำว่าอัตลักษณ์ แต่ว่าอัตลักษณ์มันมีความหมายยังไงต่อ ท้ายที่สุด มันคงจะต้องชี้แจงที่มากกว่านั้นสักนิดหนึ่ง ...มันคงจะต้องมีความหมายอะไรบางอย่างในการมีชีวิตอยู่ เรื่องของความสำคัญ หรือเป็นพลัง ดิฉันอยากจะให้ท่านอาจารย์ช่วยกรุณาขยายความ

ดร.ยท อาจารย์ปรีดาชอบถามคำถามยาก ๆ ซึ่งเออ...ตอบได้บ้าง ตอบไม่ได้บ้างนะคะ ก็พยายามตอบตามสติปัญญาเท่าที่มี ผมไม่เรียงตามที่อาจารย์บอกหรอกนะคะ เพราะว่านั่งฟังแล้วก็พยายามที่จะตอบคำถามไป ก็เลยไม่ได้เรียงตามลำดับของอาจารย์

คำถามแรกนี่ก็อาจจะเป็นอันเดียวที่เรียงตาม logic ของอาจารย์ คือเรื่องของ globalization ผมคิดว่าไม่ใช่ว่า globalization เนี่ยมันไปโยงกับเรื่องของการสร้างอัตลักษณ์ตรง ๆ นะคะ แต่ผมอยากจะเสนอว่า globalization เนี่ยมันเปิดโอกาสให้มีการเปิดพื้นที่เพิ่มมากขึ้น มันสร้างเงื่อนไขบางอย่างที่ทำให้ความเป็นชาติพันธุ์มันมีความสำคัญขึ้นมา ไม่ได้หมายความว่า globalization มันไปสร้างตัว emphasis ในเรื่องของอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์หรือว่าอะไรต่าง ๆ แต่ผมคิดว่ามันทำให้รัฐชาติหรือศักยภาพของรัฐชาติที่เคยเป็นพระเอกในการจะไปกำหนดนิยาม ความเป็นความตาย ความหมายของคนกลุ่มต่าง ๆ ที่อยู่ในอาณาบริเวณที่เรียกกันว่ารัฐชาติเนี่ย ลดทอนพลังในการที่จะผูกขาดอำนาจ ในการนิยามความหมายลงนะคะ อย่างนี้ก็ได้หมายความว่า ก่อนที่จะมีกระบวนการ globalization คนกลุ่มต่าง ๆ ที่อยู่ในรัฐชาติ เขาไม่ได้สู้หรือเขาไม่ได้ทำของเขา นะคะ ผมคิดว่าเขาก็ทำมาโดยตลอด แพ้บ้างชนะบ้าง แต่เมื่อเกิด globalization ขึ้นแล้ว ผมคิดว่ามันมีพลังที่เอื้อให้คนที่อยู่ตามริมขอบ คนที่เป็นชนกลุ่มน้อย คนที่มีอำนาจต่อรองต่ำเมื่อเทียบกับรัฐชาติ มาแต่เดิม สามารถที่จะมีเวทีเพิ่มขึ้นนะคะ มีเวทีที่เกิดจาก CNN จากข่าวสาร จากอะไรต่าง ๆ ซึ่งมันตีแผ่ไปทั่วโลก มีความสนใจของคนตะวันตกซึ่งกระหายในเรื่องของความหลากหลายทางวัฒนธรรม สิ่งที่เขาไม่มีอยู่ ให้ความสนใจ มันเริ่มเปิดเวทีใหม่ ซึ่งเริ่มบอกว่า เฮ้ย...วัฒนธรรมมันมีความหมายนะ มันมีคุณค่า มันมีนัย

มันเกิดความพยายามที่จะเอาสิ่งที่เราในทางมานุษยวิทยาเราเรียกว่า nominal representation ภาพเสมือนของความเป็นจริงที่เราระบายให้กับตัวเราเอง หรือเราระบายให้คนอื่นเนี่ยนะคะ มานำเสนอในรูปของ political representation ด้วยนะคะ ใ้ nominal representation มันมีมานานนะคะ แต่ว่าการเปลี่ยนจาก nominal representation ให้กลายเป็น political representation เนี่ย มันเป็นเรื่องใหม่ที่เกิด

ในยุคสมัยของโลกาภิวัตน์ ซึ่งทำได้ง่ายขึ้น แต่เดิมมาถ้าคุณจะเปลี่ยนจาก nominal representation ให้กลายเป็น political representation คุณต้องจับอาวุธขึ้นมาสู้ระดับ คุณต้องไปวางระเบิด คุณต้องไปไฮแจ็คเครื่องบิน โลกถึงจะสนใจขึ้นมา แต่ในยุคของโลกาภิวัตน์นี้ คุณไม่ต้องทำขนาดนั้น โลกเริ่มสนใจตัว representation ที่คุณพยายามจะนำเสนอ แล้วมันมีพลัง ตรงนี้ผมคิดว่ามันจึงเกิดการต่อสู้หรือการพยายามที่จะหุบยืมสถานะตรงนี้ในการที่จะสู้ค่อนข้างมากนะ ครับ

ในประเด็นของลีส ผมคิดว่าผมก็เข้าใจตาม ที่อาจารย์ปริตตานำเสนอ นะครับ แล้วในความเป็นจริง ข้อมูลของลีสเอง ที่ใช้เขียนใน *Political Systems of Highland Burma* ถ้าเทียบกับข้อมูลของไต้คง แตกต่างกันอย่างมากมายนะครับ ไม่ว่าจะเป็นในเรื่องประเพณี การแต่งงาน เรื่องของภาษา เรื่องของอะไรต่าง ๆ นะครับ ผมเห็นด้วยอย่างยิ่งว่า จุดมุ่งหมายของลีสนั้นนี้ ไม่ได้อยู่ที่การเขียน ethnography เกี่ยวกับคนไทพวอก แต่เป็นเรื่องของการนำเสนอทฤษฎี นะครับ เพียงแต่ว่า เผอิญว่ามันอาจจะ เป็น ethnography ง่ายๆ เล่มแรก ที่พูดถึงคนฉาน แล้วก็ความสัมพันธ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ ที่อยู่ใน Kachin Hills ความที่ลีสเป็นคนดังในทางทฤษฎี ก็เลยทำให้ความสนใจในเรื่องของฉาน เริ่มมีมากขึ้น นะครับ ซึ่งจริง ๆ แล้ว อาจารย์เทียบท้าววิจัยก่อนลีสในปี 1940 แต่ความที่เป็นนักวิชาการจีนติดต่อกับคนหนึ่งนี่ ก็เลยไม่มีใครสนใจ นะครับ จนกระทั่งตอนหลัง อาจารย์เคิร์ช (Thomas A. Kirsch) ที่ คอร์เนลเอาวิทยานิพนธ์ ของอาจารย์เทียบมาพิมพ์เป็น monograph¹⁴ เราถึง ได้รู้จักขึ้นมา

ประเด็นที่เกี่ยวกับอัตลักษณ์ที่ไปโยงกับ เศรษฐกิจเนี่ย อันนี้ผมเห็นด้วยนะ ครับ เพียงแต่ว่า ประเด็นที่ผมอยากจะทำให้เห็นเวลาที่ผมไปโยงกับเศรษฐกิจ ก็คือว่า ผมคิดว่าอัตลักษณ์ถูกใช้ได้หลายแบบในแต่ละ

สถานการณ์ อาจจะถูกใช้ในแง่ของการเมืองก็ได้ อาจจะถูกใช้ในแง่ของเศรษฐกิจก็ได้ อาจจะถูกใช้ในแง่ของ ศาสนาก็ได้ นะครับ อันนี้หมายความว่าถ้าเราพยายาม จะไป compartmentalized มันนะ ครับ ประเด็นมัน ขึ้นอยู่กับว่า ผมคิดว่าชาวบ้านเนี่ย เขาคิดว่าอะไรคือ priority ของปัญหาที่กำลังเผชิญหน้าเขาอยู่ในขณะนั้น ในสถานการณ์นั้น และเขาเลือกที่จะปรับตัวอย่างไรภายใต้สถานการณ์ชุดนั้น ๆ ผมคิดว่าตรงนี้ต่างหากที่เป็น ประเด็นที่มีความสำคัญ ในบางสถานการณ์ คนไทก็ หุบยืมจรรยาบรรณอื่น ๆ แต่ผมคิดว่ามันมีนัยทางเศรษฐกิจ แต่อาจจะ เป็นในทางตรงกันข้าม นะครับ

ผมขอยกตัวอย่าง เช่น แต่เดิมมาคนไทมักจะ นิยมจัดงานปอย งานปอยนี้ภาคกลางก็คืองานบุญนั่นเอง นะครับ เพียงแต่ว่างานปอยของฉานหรือไทไต้คงเนี่ย มันมีลักษณะแตกต่างตรงที่ว่า เขานิยมที่จะเอาพระพุทธรูปไปถวายวัด เอาสิ่งของไปถวายวัด นะครับ แล้วเขา ได้หน้ามาก คนเจ้าภาพเนี่ยจะทำกันหลายบ้าน แล้ว ก็จะมีการเวียนเทียนรอบวัด มีการตั้งของต่าง ๆ ไว้ไว้เสร็จแล้วก็มีการปักตุงหน้าวัด ตุงหรือธงที่ปักเนี่ย เป็นสัญลักษณ์ว่าเจ้าภาพนั้นได้ตั้งตุงของที่ในสวรรค์ไว้ แล้ว ว่าเป็นคนที่ไปสวรรค์แน่ เป็นคนที่ดี เป็นคนที่มีความสำคัญมาก ๆ แต่เดิมมาเนี่ย ปอยมันเป็นการแข่งขัน กันภายในหมู่บ้าน แต่หลังจากที่ปัญหาเศรษฐกิจ ปัญหาเรื่องที่ดิน ปัญหาการแย่งชิงทรัพยากรมันกลายเป็นเรื่องใหญ่ขึ้นมาในเขตไต้คงเนี่ย ลักษณะของการ จัดงานปอยมันเริ่มเปลี่ยนอย่างชัดเจน จากการแข่งขัน ภายใน มันกลายมาเป็นการแข่งขันกันระหว่างหมู่บ้าน นะครับ แต่เดิมมาก็คือ คนที่ใหญ่โตในหมู่บ้านจะเป็น คนจัดงานปอย เพื่อแสดงให้เห็นว่าฉันมีอำนาจเหนือลูก บ้านทั้งหมด แต่ในช่วงหลัง ๆ มันกลายเป็นว่า คนในบ้านบ้านหนึ่งจะช่วยกันลงขันเพื่อจัดงานปอย คือเป็น เจ้าภาพร่วมกัน เพื่อจะบอกคนข้างนอกว่า ฉันจะจัดงานปอยปีนี้ แล้วการจัดงานปอยเลยกลายเป็นการบอก

¹⁴ T'ien Ju - K'ang (1949). "Pai Cults and Social Age in the Tai Tribes of the Yunnan-Burma Frontier," AA, 51, pp.46 - 57.

ว่า นี่คือนบ้านไท แยกตัวเองออกจากบ้านจีน แล้วเขาก็ยังคงใช้ความเป็นมีหน้ามีตาของเขาอยู่ เขาจะเชิญคนที่อยู่บ้านข้างเคียงนะครับ ที่อยู่ในรัศมีพอที่จะขับรถมาได้คือประมาณสัก 20 กิโลเมตรนะครับ ซึ่งหมายความว่า คุณจะต้องทำกับข้าวเลี้ยงคนเป็นพันภายในเวลาสามวันที่จัดงานปอย ถ้าไม่เรียกว่าไฉ่เนี่ยคือพอกแลช ผมก็ไม่รู้ว่าคืออะไรแล้วนะครับ เพื่อที่จะบอกเพียงแค่ว่าบ้านนี้เนี่ยเป็นคนใจบุญ

พอบ้านหลักข้างจัดงานปอยไปในปีนี้นะครับ ปีต่อไป บ้านฟ้าไผ่ซึ่งอยู่ข้างๆ บอกว่ายอมไม่ได้ มันหยามกันเกินไป มันจัดใหญ่มาก ปีหน้าเราจะจัดใหญ่กว่ามัน เพราะฉะนั้น บ้านฟ้าไผ่ก็จะจัดงานที่ใหญ่เท่าหรือว่าใหญ่กว่าหลักข้าง เชิญคนมากกว่า ไกลกว่า อาหารดีกว่า พระพุทธรูปองค์ใหญ่กว่า ปีต่อไปบ้านนาหมูเห็นสองบ้านนี้จัด ก็จัดบ้าง อันนี้มันเลยกลายเป็นการนำเอาความเป็นพุทธหรือความเป็นวัฒนธรรมไทยเนี่ยนะครับ มาประกาศในเชิงของการแข่งขันเพื่อให้คนในเมืองของรัฐ

อ้อ... ตอนที่บ้านหลักข้างกำลังจะจัดงานคนเขาก็ไปกราบ แม้กระทั่งคนจีนเนี่ยนะครับ เขาก็เชิญ ถ้าไปเขาจะต้อนรับดีมาก ไม่ได้มีการแบ่งแยกเชื้อชาติเลยในงานปอยอย่างนั้นะครับ แต่คนเข้ามา เขาจะบอกเลยว่า นี่คือความเป็นไท เพราะฉะนั้นการแข่งขันตรงนี้ก็เริ่มดุเดือด เริ่มรุนแรงมากขึ้น ซึ่งผมไม่เคยเห็น ไม่ทราบทางฝั่งพม่าจะมีอย่างนี้มั๊ย แต่งานปอยเท่าที่ผมได้สืบค้นจากเมืองอื่น ๆ นะครับ รวมทั้งงานที่อาจารย์เทียนเขียนไว้ งานที่เลสลีย์ (Leslie)¹⁵ เขียนเกี่ยวกับน้ำคำไฉ่เนี่ย มันไม่ได้มีลักษณะของการแข่งขันกันดูเด็ดขาดเหมือนอย่างที่มีมันเกิดขึ้นในไต้หวันนะครับ

ดร. เสมอชัย ตรงนี้ผมขออนุญาตแทรกนิดได้มั๊ยครับ ในเรื่องของงานปอยเนี่ย เราตีความมันได้อีกแบบหนึ่งมั๊ยว่า ถ้าเราจะมองว่าอะไรมันสัมพันธ์กับอะไร ในปรากฏการณ์งานปอยเนี่ยนะ มันคือหมู่บ้านคนไทยกับหมู่บ้าน

บ้านคนไทยนะครับ ซึ่งมันสัมพันธ์ แล้วพยายามจะนิยามของตัวเองว่ามันเหนือกว่าอีกหมู่บ้านหนึ่งนะครับ แต่ผมยังมองความสัมพันธ์ระหว่างไทโดยภาพรวมกับจีนเนี่ยได้ไม่ค่อยชัดเจน

ดร. ยศ คือผมว่ามัน... มันซับซ้อนครับอาจารย์ มันซับซ้อนในลักษณะที่ว่าปัญหาที่ดินเนี่ย ผมคิดว่ามัน manifest ออกมาในการจัดงานปอย หรือการแข่งขันเนี่ย มันบอกด้วยซ้ำไปว่า ไฉ่เพื่อนบ้านใกล้เคียงเนี่ย ไม่ใช่คนบ้านนี้ มันไม่ใช่แยกเฉพาะคนไทยกับคนจีนเลยๆ แต่มันแยกคนในกลุ่มบ้านด้วยนะครับ เพราะว่าในช่วงหลังๆ ปัญหาเรื่องที่ดินเนี่ย ก็หมายความว่า คุณแต่งงานข้ามบ้านไม่ได้ เพราะมันจะเกิดความลักลั่นว่าตกลงลูกจะมาอยู่บ้านไหน ประเพณีที่เริ่มถูกสร้างใหม่ก็คือ คนในบ้านเดียวกันเนี่ย ควรจะแต่งงานซึ่งกันและกัน แม้กระทั่งข้ามหมู่บ้านเนี่ย ผู้อาวุโสก็ไม่ชอบนะครับ เพราะมันเกิดปัญหา เพราะในการแข่งขันกันระหว่างบ้านเนี่ย ผมคิดว่ามันเป็นลักษณะปรากฏที่แสดงให้เห็นถึงความแก่งแย่งกันในมิติทางเศรษฐกิจของความเป็นเพื่อนบ้านด้วยนะครับ มันไม่ใช่เรื่องของแค่มาประกาศให้รู้ว่าเป็นไทเหมือนกันเลยๆ แต่ว่ามันมีลักษณะของการแย่งชิงและความขัดแย้งในตัวของมันเองด้วยนะครับ

ดร. เสมอชัย ถ้าอย่างนั้น อาจารย์กำลังพยายามจะบอกว่า ความเป็นปัจเจกบุคคลมันกำลังจะถูกพัฒนาขึ้นมา แม้แต่ในระดับของหมู่บ้านของคนไทยด้วยกันเอง

ดร. ยศ อาจจะเป็นไปในลักษณะอย่างนั้น แต่ปัญหาที่ผมเจอก็คือว่า ถ้าพูดในแง่ของการทำวิจัยภาคสนามในทางมานุษยวิทยาเนี่ย ผมไม่กล้าบอกอะไรอาจารย์ทั้งสิ้นเลย เพราะว่าผมอยู่น้อยมาก สรุปรวมแล้วเนี่ยผมอยู่เพียงไม่กี่เดือน แล้วไฉ่เนี่ยมันเป็นปัญหาของมานุษยวิทยาบ้านเรา ซึ่งมันไม่เคยมีโอกาที่จะได้นั่งทำวิจัยแบบโลกที่เขาทำกัน คือไปอยู่เป็นปี ไปอะไรต่างๆ

¹⁵ Milne, Leslie (1910). *Shans at Home*. London: John Murray.

คุณทำได้สุดท้ายก็คือ สมัยคุณเขียนวิทยานิพนธ์ปริญญาโท ปริญญาเอกเท่านั้นเอง หลังจากนั้นคุณเขียนไม่ได้แล้ว เพราะว่า คุณจะถูกรุมเร้าด้วยปัญหาอื่น ๆ มากมาย รวมทั้งปัญหาของทุนวิจัยด้วยนะครับ เขามีทุนให้คุณแค่นี้ ผมก็ทำได้แค่นี้ อันนี้ต้องกราบเรียนตรง ๆ ว่า ปัญหาของผมคือตรงนี้ โครงการมันหมดตรงนี้นะครับ แล้วผมก็ต้องเขียนรายงานส่งเขา ผมเขียนได้แค่นี้ แล้วปัญหาหลาย ๆ อย่างที่อาจารย์ถามผมมา ผมตอบไม่ได้หรอกครับ เพราะว่าข้อมูลผมไปไม่ถึง ผมก็ได้แต่ออญมานเอาจากข้อมูลที่มีอยู่เท่านั้นเอง

ดร.เสมอชัย มีผู้ขอร่วมวง เชิญอาจารย์ยุคติ¹⁷ครับ

ยุคติ ผมสนใจเรื่องนโยบายของประเทศจีนต่อชนกลุ่มน้อย อาจารย์พูดนิดหนึ่งว่า จีนนี้เขาทนกับความแตกต่างหลากหลายได้มากกว่าพม่า

ดร.ยศ ผมพยายามเลี่ยงไม่พูดถึงนโยบายของจีนที่มีต่อชนกลุ่มน้อย เลี่ยงที่จะไม่เขียนถึง เพราะหวังลึก ๆ ว่าจะได้กลับเข้าไปอีกนะครับ เออ... การทำวิจัยในเมืองจีนเนี่ย ไม่ง่ายเลย ถ้าเขาคิดว่าเราพูดถึงเขาไม่ดีนะครับ โดยความเข้าใจ ณ วันนี้หรือความรู้สึกจริง ๆ ลึก ๆ แล้วเนี่ย ผมอยากจะบอกว่ นโยบายของจีนที่มีต่อชนกลุ่มน้อยเนี่ย ดีกว่าของไทยหลายสิบเท่าตัวนะครับ เมื่อเทียบกับที่รัฐบาลไทยทำกับม้ง กับกะเหรี่ยง กับเข่า กับอะไรต่าง ๆ ซึ่งทำลายวิถีชีวิตอยู่ตลอดเวลาเนี่ย แล้วผมเห็นอยู่ทุกวันในภาคเหนือ ผมเรียนว่า จีนเปิดกว้างกว่าเยอะ พร้อมทั้งจะรับฟัง รับรู้ เข้าใจ และ appreciate คำนี้สำคัญมากนะครับ ผมคิดว่ารัฐบาลจีน appreciate minorities แต่รัฐบาลไทยพยายามจะ assimilate หรือว่ามองเป็นจุดขายทางวัฒนธรรมในแง่ของการท่องเที่ยวตลอดเวลา

ในแง่ของอำนาจต่อรองก็เหมือนกัน ในช่วงที่ผมอยู่ในหมู่บ้าน เคยมีกรณีอย่างเช่น คนไทยฆ่ากันตายในหมู่บ้าน เจ้าหน้าที่จีนไม่เคยกล้าเข้ามาที่จะมาสอบสวน

สวน ปกติเนี่ยจะต้องเข้ามาสอบสวนนะครับ แต่ว่าในทางปฏิบัติคนไทตกลงกันเอง พอตกลงกันว่าอย่างไร ตัดสินคดีว่าอย่างไรแล้วก็ไปบอกเจ้าหน้าที่จีน บอกว่าเนี่ยเขาตัดสินกันแบบนี้ เจ้าหน้าที่จีนจตอบอย่างเดียว ไม่ถามอะไรเลยนะครับ ข่าวสารของจีนจะไม่มีมาบอกว่าโจรโตค้ายาบ้า แบบที่เราบอกว่ามั่งค้ำม้า แบบในลักษณะอย่างนั้น มันจะไม่มีนะครับ เขาจะให้ความเคารพต่อความเป็นพลเมืองค่อนข้างสูง ทั้ง ๆ ที่ลึก ๆ แล้วคนไทยก็รู้สึกว่ามันไม่เท่ากันนะครับ แต่อย่างน้อยรัฐบาลพยายามที่จะทำให้ดูเหมือนกับว่ามันเท่า ในขณะที่รัฐบาลไทยไม่เคยเลยที่จะให้ความพยายาม ตั้งแต่รัฐมนตรีลงมาถึงซี 3 ซี 4 ที่ดูแล นโยบายพวกนี้ จะซี นีวี่ค่าชนกลุ่มน้อยตลอดเวลาเนะครับ อันนี้คือความแตกต่างที่เห็นชัดเจน แต่เราเนี่ย ผมคิดว่าเราได้รับข่าวสารจากอเมริกันค่อนข้างมาก เราไปยึดติดติดอยู่กับการโฆษณาชวนเชื่อของ CNN ของอะไรต่าง ๆ ค่อนข้างมากนะครับ แล้วจีนก็เป็นศัตรูตัวหนึ่งที่อยู่อเมริกาพยายามที่จะ construct ขึ้นมา กับมุสลิมนะครับ ไข่ตัวใดตัวหนึ่งเป็นเครื่องมือในการใช้ประโยชน์ตลอดเวลาเนะครับ ถ้า... ถ้าบางช่วงใช้มุสลิมได้ก็ใช้ บางช่วงใช้จีนได้ก็ใช้ในลักษณะอย่างนี้ ในขณะที่ภาพของการใช้ชีวิตอยู่ในพื้นที่จริง ๆ เนี่ย คนจีนไม่ค่อยยกล้ำอยู่กับคนไทย ผมอยากจะเรียนอย่างนี้ เวลาที่ออกไปนอกเมือง ซึ่งตามกฎหมาย มันต้องตรวจพาสปอร์ต ยุ่งยากมากเลยนะครับ แต่เวลาไปกับคนไทยเนี่ย เขาบอกคนไทย จีนก็ปล่อยไม่เห็นว่าจะไรนะครับ เพราะว่าตรงนี้นั้นเป็น Tai Autonomous Prefecture นะครับในความหมายอย่างนั้น จริง ๆ นโยบายมันมีความซับซ้อน ถ้าลงไปลึกแล้วมันมีรายละเอียดของมันอยู่นะครับ แต่ด้วยเหตุผลที่ผมเรียนตั้งแต่ต้นเนี่ย ผมเลือกที่จะไม่พูดถึงมันมากนักนะครับ เพราะว่ายังกคิดว่า จะกลับไปอยู่สักปีสองปีถ้าเป็นไปได้

ดร.เสมอชัย เมื่อครู้อาจารย์ยุคติพูดถึงเรื่องงานปอ

¹⁷ อาจารย์ยุคติ มุกดาวิจิตร คณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ผมยังมีประเด็นติดใจอยู่นะฮะ คืออาจารย์คล้ายๆกับพยายามจะชี้ให้เราเห็นอยู่เหมือนกันว่า ความเป็นปัจเจกบุคคลมันมีแนวโน้ม หรือมีเค้าลางให้เราเห็นว่ามันจะเกิดขึ้น แม้แต่ในระดับหมู่บ้านของคนไทย มีการแข่งขันระหว่างหมู่บ้านกันเอง มีความพยายามที่จะแต่งงานเฉพาะในหมู่บ้านเดียวกันเองใช่ไหมครับ อันนั้นก็มองได้ว่ามันเป็นการสร้าง identity แบบหนึ่ง แต่ unit ของมันเนี่ยแคบมากก็คือหมู่บ้าน แต่ในขณะที่เดียวกันเนี่ยมันก็มีกระบวนการเคลื่อนไหวแบบอื่น ๆ อีกนะครับ อย่างเช่นว่า การสร้างสำนักทางประวัติศาสตร์ ความพยายามจะรื้อฟื้นภาษาไทยใหญ่ ความพยายามที่จะตีความตำนานใหม่ๆ พวกนั้นเนี่ย unit ของการสร้างอัตลักษณ์เนี่ยมันใหญ่กว่าหมู่บ้านมากใช่ไหมครับ มันคือได้คงโดยรวม หรือมันคือได้คงบวกจวน ถ้าเป็นกรณีนี้เนี่ยผมกำลังรู้สึกว่าการสร้างอัตลักษณ์สองอันนี้มันสวนทางกันอยู่

ดร.ยศ ครับ ผมคิดว่าเป็นไปได้ แล้วก็เป็นไปได้สูงมาก เพราะว่าไม่มีอะไรที่มันไม่ขัดแย้งกัน ในแง่ของวัฒนธรรมนะครับ ถ้าเผื่อเรามองวัฒนธรรมเป็น cross road เนี่ย มันเป็นเรื่องที่มีอะไรชนกันเบียดบังตลอดเวลา ไม่มีใครที่ทุกอย่างจะต้องผสมกลมกลืนหมด ผมคิดว่าไอ้ความขัดแย้งนี้เนี่ยมันเป็นประโยชน์ด้วยซ้ำไป ในแง่ที่ว่าเราสามารถที่จะเลือกตีความได้ตามแต่สถานการณ์ที่มันจะเอื้ออำนวย เพราะโดยปกติแล้ว คนจะไม่มานั่งเลือกแล้วบอกว่า เฮ้ย...ตรงนี้ เราขัดแย้งกัน ตรงนี้เราไม่ขัดแย้ง แต่คนจะฉกฉวยเอาสัญลักษณ์บางอย่างมาใช้ ตามแต่สภาวะการณ์เป็นส่วนใหญ่ ความเป็นปัจเจกเนี่ยมันเห็นชัดเจนมากขึ้น อย่างที่อาจารย์เสมอชัยว่า ผมคิดว่าถูก แต่ความเป็นปัจเจกของคนนั้นกับความปัจเจกที่เราใช้เนี่ยแตกต่างกันพอสมควรนะครับ ความเป็นปัจเจกในฐานะที่เป็นมนุษย์คนหนึ่งนะครับ นายศเนี่ยไม่มีความหมายเลยในได้คงนะครับ เพราะว่าให้คุณไม่ใช่สมาชิกของบ้าน และการที่คุณเป็นปัจเจกตรงนั้น ก็หมายความว่า คุณก็ไม่มีสิทธิในการที่จะเรียกร้องที่ดิน ในฐานะเป็น

ปัจเจกมนุษย์คนหนึ่งที่มีบัตรประชาชนเนี่ยนะครับ คุณไม่มีสิทธิในการเรียกร้องที่ดิน แต่คุณจะมีสิทธิต่อเมื่อคุณเป็นสมาชิกของครัวเรือนครัวเรือนหนึ่งในบ้านแห่งหนึ่งเสมอ ตรงนี้มันเป็นเงื่อนไขที่ทำให้ความเป็นปัจเจกมันไม่ได้หลุดลงไปจนกระทั่งถึงหน่วยย่อยสุดท้ายนะครับ ความเป็นปัจเจกมันจะหยุดอยู่ตรงที่ตัวบ้าน แล้วถ้าเมื่อไหร่ ผู้อาวุโสไม่ยอมรับการดำรงอยู่ของครัวเรือนของคุณ คุณสูญเสียสิทธิในการขอแบ่งที่นาคะครับ ซึ่งหมายความว่า คุณถูก excommunicate โดยปริยายนะครับ เพราะฉะนั้นไอ้ความเป็นปัจเจกตรงนี้เนี่ยผมคิดว่ามันก็สิ้นไหลในตัวของมันเองแล้วก็อาจจะปรับเปลี่ยนได้ในอนาคต มันอาจจะเปลี่ยนไปเป็นการตีความเหมือนอย่างบ้านเรา ระบบกรรมสิทธิ์แต่เดิมก็เป็นอย่างนั้นะครับ คนไทยทุกกลุ่มเนี่ย ระบบกรรมสิทธิ์เป็นระบบของการแบ่งเสมอ ที่ดินเป็น common property มายาวนานในวิถีคิดของคนไทย เดียวนี้เราใช้โฉนดแล้วใช่ไหมครับ ไม่น่าอีกหน่อย ได้คงก็อาจจะมียระบบแบบนี้ก็ได้ ซึ่งก็อาจจะทำให้เกิดความเป็นปัจเจกชอยย่อยลงไปถึงตัวบุคคลก็ได้

ดร.เสมอชัย ผมคิดว่ากลับมาเรื่องที่ดินนะครับ การแบ่งมรดกหรืออะไรก็แล้วแต่ ในคนได้คงปัจจุบัน มันคล้ายกับพยายามจะกลับคืนไปสู่ระบบพื้นเมืองมากขึ้นใช่ไหมครับ หลังจากที่ถูกรบกวนมาระยะหนึ่ง ในช่วงที่คอมมิวนิสต์เข้ามาปรับเปลี่ยนการปกครอง ที่นั่นถ้าเป็นอย่างนั้นจริง เราย้อนกลับไปดูในสังคมแบบยุคโบราณจวนหรืออะไรก็แล้วแต่ ระบบการสืบทอดมรดกเนี่ยที่ดินก็ไม่ต่างไปจากนี้มาก แต่ conflict ระหว่างหมู่บ้านหรือความพยายามที่จะสร้างความเป็นปัจเจกหมู่บ้าน มันไม่ได้เกิดขึ้นชัดเจน มันมีการแต่งงานข้ามหมู่บ้านเกิดขึ้นอยู่ตลอดเวลา เพราะฉะนั้น ผมกำลังตั้งข้อสมมติฐานขึ้นมาอย่างหนึ่งนะครับว่า ไอ้ความเป็นปัจเจกบุคคลของหมู่บ้านเนี่ยนะฮะ มันเกิดขึ้นมาภายใต้กระแส globalization อย่างที่อาจารย์ศพูดถึง globalization ในที่นี้เนี่ย อาจจะเป็น globalization โดยทั่วไปหรือใน context ของประเทศจีนก็แล้วแต่เนอะ

ทำนองเดียวกับที่เราารู้สึกว่าเมื่อ globalization มันแพร่หลายไปมากขึ้น เศรษฐกิจมีแนวโน้มเป็นปัจจัยที่ dominate อะไรทุกอย่างทุกอย่าง ความเป็นปัจเจกบุคคล จะถูกพัฒนาขึ้นมา เพราะฉะนั้นไอ้ความเป็นปัจเจกบุคคลของหมู่บ้านเนี่ย กรณีของใต้คงเนี่ยมันก็เกิดขึ้นมาใน context นั้น ก็คล้ายๆว่า ใต้คงก็เป็นกลุ่มซึ่งตกอยู่ภายใต้กระแสการครอบงำของ เอ่อ...ผมไม่รู้จะใช้คำว่าอะไร ...ก่อนที่จะใช้คำว่า globalization... ของจีนเนี่ยมากทีเดียว

ดร.ยศ ผมเห็นด้วยครับกับข้อสังเกตตรงนั้น ในขณะที่เดียวกัน การเป็น globalization แบบจีนเนี่ย มัน...มันมีอานิสงส์ที่ทำให้มันมีพื้นที่ที่คนไทยสามารถเล่นได้เยอะมากนะครับ ทั้งในแง่การส่งสินค้าไปขายที่คุณหมิงตอนนี้จะมีรถที่วิ่งจากคุณหมิงมาเมืองขอนแก่นโดยตรงเพื่อรับซื้อผลผลิตของคนไทยเนี่ยนะครับ ซึ่งทำให้การทำการเกษตร มันเฟื่องมากในทุกฤดูกาล แทบทุกตารางนิ้วของที่ดินถูกใช้อย่างเข้มข้นมาก ๆ บ้านแต่ละหลังจะได้ส่วนแบ่งที่ดินในช่วงนี้เนี่ย ตกเฉลี่ยแล้วประมาณครัวเรือนหนึ่งไม่เกิน 5 ไร่ นะครับ ซึ่งค่อนข้างน้อยถ้าเทียบกับอีสานบ้านเรา ค่อนข้างจะโอเคถ้าเทียบกับภาคเหนือบ้านเราเนอะครับ แต่ถ้าเป็นบ้านเรา 5 ไร่ ขอโทษทีครับ ไม่มีทางพอกินเนอะครับ ไม่ว่าจะป็นภาคไหนของบ้านเรา จะสวนยางภาคใต้ หรือจะที่ไหน ไม่พอกินหรอก 5 ไร่เนี่ย อยู่ไม่ได้ แต่ 5 ไร่ของใต้คงเนี่ยเหลือเพื่อในการทำมาหากิน มีเงินเก็บตลอดเวลา สามารถแต่งงานขายได้สามปีครั้งเนอะครับ ที่เหลือก็ไปทำงานปอยได้ เพราะว่าคนให้ความสำคัญกับงานทางเศรษฐกิจค่อนข้างมาก การค้าขาย การทำมาหากินค่อนข้างมาก

คนไทยที่โน่นเริ่มมีความรู้สึกว่าเขาสูญเสียโอกาสในการทำมาหากินในช่วงของการปฏิวัติวัฒนธรรม ช่วงนารวม ช่วงอะไรต่างๆไปมากนะครับ จันตอนนี้เวลาช่วงที่มันมีโอกาส เขาจะพยายาม maximize ค่อนข้างมาก หลังจากปลูกข้าวแล้ว เขาจะแบ่งพื้นที่ออกเป็นแปลง ย่อยแยกมาก ตรงนี้ปลูกกะหล่ำ ตรงนี้ปลูกมะเขือ ตรงนี้ปลูกข้าวสาลี อะไรที่

ขายได้เนี่ย เขาจะทำทุกตารางนิ้ว เขาจะใช้ประโยชน์สูงสุด แล้วเขาจะเปลี่ยนทุกครั้งที่เริ่มรู้สึกว่าราคาผลผลิตจะเริ่มแปรปรวนหรือว่าตก เขาจะมีความชาญฉลาดในการค้ามาก แล้วเขาจะจกจยสภาพการณ์ตรงเนี่ยให้เป็นประโยชน์ แต่ในขณะที่เดียวกัน เราอาจจะมองว่า เขาก็ยังมีลักษณะที่มันค่อนข้างจะ irrational หลายๆอย่าง อย่างเช่น ใช้เงินที่หนึ่งเป็นหมื่นหยวนสำหรับการเลี้ยงคนนอกหมู่บ้าน งานปอยนะครับ ทั้งๆที่ในอีกด้านหนึ่งเนี่ย โอ้โห...เก็บเงินแบบ...ชนิดที่เรียกว่าตระหนี่ดีถ้วนมากนะครับ เอ่อ...ข้าวสาลีปีนี้กระบุงละเท่าไรเนี่ย เขาจะเทียบราคากับพ่อค้าอย่างพิถีพิถันมาก แต่เวลาที่จัดงานปอยเนี่ยนะครับ เรียกรักกันบ้านนี้ห้าพัน ซึ่งมันเหลือเชื่อว่าเป็นเงินจำนวนขนาดนี้ซึ่งคือปริมาณของการขายข้าว 1 ปีเนี่ยนะครับ เขาสามารถโยนให้ โดยที่ไม่ได้คิดเลยนะครับ แลกกับอะไรผมว่าน่าสนใจมาก แลกกับความเป็นไทหรือแลกกับการเปิดพื้นที่ ผมเรียนตรงๆว่าผมยังไม่เข้าใจประเด็นตรงนี้สักเท่าไรนะครับ ถ้าผมกลับไปใหม่เนี่ย ผมอยากจะพยายามทำความเข้าใจกับประเด็นตรงนี้ให้มาก

ดร.เสมอชัย ผมคิดว่าคำถามที่อาจารย์ศยกขึ้นมานี้ตอบยากมากเลยนะอะ มันมีกรณีคล้ายๆกัน อย่างสมมติว่าทำไมคนที่อุบลฯ วัดแต่ละวัดถึงจะต้องทุ่มเทศร้างเทียนพรรษาไปแข่งกันมากขนาดนั้น วัดก็ไม่ได้ผลประโยชน์อะไรจากการท่องเที่ยวมากมาย ไข่ม้อยอะ แต่มันจะต้องรวบรวมเงินจำนวนมากมายมหาศาล เพื่อจะไปแข่งกันอย่างนั้นนะ ผมก็หาคำตอบไม่ได้เช่นเดียวกัน

ผู้ร่วมสัมมนา ที่อาจารย์พูดถึงการออกกฎห้ามแต่งงานข้ามกลุ่มชาติพันธุ์ ในความเป็นจริง มันมีการแทรกกฎบ้างหรือไม่ แล้วकिनที่แทรกกฎไปแต่งงานกับคนจีน ต้องเผชิญกับสถานการณ์อะไรบ้าง

ดร.ยศ แต่เดิมมานะครับ ถ้าไป trace สาเหตุของบ้าน...ในหมู่บ้านต่างๆ เราเห็นการแต่งงานข้ามกลุ่มบ้างพอสมควร การแต่งงานข้ามหมู่บ้านนี้เป็น

ลักษณะปรกติทั่วไปเลยนะครับ ไม่ได้มีอะไรพิสดาร การแต่งงานกับคนจีน การแต่งงานกับชาว (กะฉิ่น) เป็นเรื่องปกติธรรมดา แม้ว่าจะมีน้อยกว่านะครับ ในทุกวันนี้ก็ยังมีคนที่แต่งงานข้ามกลุ่มอยู่นะครับ แต่คนเหล่านี้มักจะเป็นผู้หญิงไทยที่เรียนสูง แล้วไปทำงานในเมือง จะแต่งงานกับคนจีนบ้าง ผมรู้จักหมอบางคนที่ทำงานอยู่ในโรงพยาบาลนะครับ แต่งงานกับคนจีน คนไทยซึ่งไปทำงานในสถาบันชาติพันธุ์ที่คุนหมิงเนี่ย แต่งงานกับคนจีน อันนี้จะเป็นเรื่องปรกติ ผมคิดว่าไม่ประหลาดอะไร แล้วเวลากลับบ้านเขาก็ได้รับการต้อนรับ ไม่ได้มีข้อรังเกียจอะไรนะครับ เพียงแต่ว่า ตรงนี้ทำให้ผมมีความรู้สึก ว่า คำตอบในเรื่องของการกีดกันทรัพยากรเนี่ย มันเป็นเรื่องใหญ่สำหรับเขา เพราะจริงๆแล้ว ผมคิดว่าเขาไม่ได้กีดกันคนจีน เขาไม่ได้กีดกันคนกลุ่มชาติพันธุ์จีน แต่เขาก็กีดกัน access ที่มีต่อทรัพยากร เขาเกรงว่า ถ้ามีการแต่งงานข้ามกลุ่มชาติพันธุ์มากขึ้นเนี่ย โอกาสที่คนนอกจะเข้ามาเป็นเจ้าของที่นั่นจะมีมากขึ้น

ผู้ร่วมสัมภาษณ์ อาจารย์คะ แล้วในหมู่บ้านมีมัยคะ ที่ผู้หญิงที่ไม่ได้เรียนสูง หรือว่าผู้ชายที่เป็นเกษตรกร ในหมู่บ้าน มีแต่งงานกับคนจีนบ้างมัยคะ แล้วการแบ่งที่ดินเป็นอย่างไร

ดร.ยศ ตอนนี้ไม่มีเลยที่แต่งงานกับคนนอก ถ้ายังต้องการที่จะทำการเกษตรอยู่ เพราะว่าเมื่อไหร่คุณแต่งงานกับคนนอกเนี่ย คุณ disqualified คือคุณเสียสิทธิในการขอแบ่งที่ดิน กรรมกรที่ดินจะไม่ยอมให้ที่ดินคุณนะฮะ สมัยก่อนนี้ ผมไปนั่งไล่กับคนเฒ่าคนแก่ โอ๊ย...จะมีคู่นี้ หนีตามกันไป เยอะมาก เพราะว่าไม่ยอมยกเสียด่าสินสอด ค่าสินสอดมันแพง เดี่ยวนี้หนีตามก็ไม่ได้ นะครับ หนีตามเนี่ยถือว่าทำให้พ่อแม่เสียหน้าทั้งสองฝ่าย เพราะฉะนั้น ผู้อาวุโสก็จะไม่ยอมให้ที่นั่น จันตอนนี้ใครมีลูกชายเนี่ยช่วย เพราะต้องเสียด่าสินสอดแพงมาก ก็ต้องเริ่มเก็บเงิน การแต่งงานกลายเป็นการลงขันกันของกลุ่มเครือญาติฝ่ายชาย เยอะมาก เพราะว่า

การแต่งงานจริงๆเนี่ย ใช้ค่าใช้จ่ายเท่ากับการขายผลผลิตประมาณ 3 ปี ประมาณ 3 ปีคุณไม่ต้องกินเลยนะ ไม่ต้องซื้ออะไรเลยนะครับ เงินทั้งหมดที่ได้ 3 ปีเนี่ยเอามาใช้ในการแต่งงานหมด ซึ่งหมายความว่าจริงๆแล้วเนี่ยมันต้องใช้เวลาในการผ่อนส่งเนี่ยประมาณ 10 ปีนะครับ สำหรับที่จะ cover การแต่งงาน 1 ครั้ง

ผู้ร่วมสัมภาษณ์ คนรุ่นใหม่เขาจับภรรยาของหมู่บ้านที่ตั้งขึ้นมานี้ได้หรือเปล่านั้น

ดร.ยศ อันนี้เป็นคำถามที่ผมไม่กล้าตอบเต็มปาก เพราะมันคงต้องลงไปดูอีกที จากการที่ได้คุยกับหนุ่มๆสาว ๆที่นี่ ไอ้การที่จะออกไปทั่วทุกถิ่นชีวิตนอกหมู่บ้านก็ไม่ใช่เรื่องแปลกอะไร หนุ่มสาวก็ expose กับดิสโกเธคในเมือง ผู้หญิงเองก็มีโอกาสพบผู้ชายมากหน้าหลายตา ไทค่อนข้างจะเปิดในเรื่องของความสัมพันธ์ การมีเพศสัมพันธ์นอกบริบทของครอบครัวและการแต่งงานก็ไม่ใช่เรื่องใหม่อะไร แต่สังคมพยายามสร้างระบบ sanction เพื่อให้...คุณจะรักใครชอบใครไม่ว่า แต่ถ้าจะต้องอยู่กินกันแล้ว ขอให้เลือกว่าคนไหน กฎนี้เท่าที่ทราบมันเพิ่งมีมาซัก 10 ปี ผมก็ไม่รู้ว่ามันจะถูกแทรกกฎซักรักรั้ง ในอนาคตอาจจะมียกได้ สถานการณ์นี้เป็นของใหม่ ผมก็อยากทราบเหมือนกันว่าชาวบ้านเขาจะต่อรองอย่างไร แต่ตอบไม่ได้ตอนนี้

ผู้ร่วมสัมภาษณ์ อาจารย์คะ หนูสนใจต่อจากประเด็นเมื่อกี้นี้คะ ที่อาจารย์บอกว่าส่วนใหญ่จะแต่งงานกันเองในหมู่บ้านใหม่มัยคะ แล้วก็แต่งงานในระยะเวลาที่นานพอสมควร แล้วมันเหมือนกับว่าความเป็นญาติของกันและกันเนี่ยมันจะเชื่อมโยงใหม่มัยคะ แล้วอย่างในหนังสือที่อาจารย์บอกเนี่ย กฎเกณฑ์ของการเลือกคู่แต่งงานเนี่ยมีอายุ และก็มีความพอใจของพ่อแม่ที่สำคัญใหม่มัยคะ แล้วเขามีข้อห้ามที่เกี่ยวกับความเป็นญาติมัยคะในการแต่งงานระหว่างกัน

ดร.ยศ มีครับ โดยปรกติแล้วก็คือ คนที่มาจากเครือญาติสายพ่อ อันนี้ของเดิมนะครับ เครือญาติสาย

พี่น้อง แต่งงานกันไม่ได้ เพราะว่าไทนี่ถึงเขาจะเป็น bilateral ก็จริง แต่เขาค่อนข้างจะเน้นสายของ patrilineal ค่อนข้างมาก ผู้หญิงแต่งงานแล้วกลายเป็นเครือญาติฝ่ายชายเป็นหลักนะครับ ผมคิดว่า endogamous marriage เนี่ย ในอีกสักกรุ่นสองรุ่นจะสร้างปัญหานั้นครับ คงจะต้องนับญาติกันยุ่งพอสมควร และตอนนั้นเราอาจจะเห็นวิธีการปรับกฎเกณฑ์ใหม่ก็ได้ นะครับ ผมว่ามันไม่แปลกนะครับ ที่จะปรับกฎเกณฑ์ใหม่ เพราะตอนนี้ ในช่วงยี่สิบสามสิบปีที่ผ่านมา คนไทก็เริ่มใช้แซ่แล้ว ตามจีนนะครับ เพราะฉะนั้นตอนนี้ก็มีชื่อ 3 พยางค์ คนไทก็จะใช้ชื่อต้นเป็นชื่อสุดท้ายของจีน ตำแหน่งแห่งที่ของการเกิดก็จะเป็นชื่อกลางนะครับ แล้วชื่อของบรรพบุรุษกลายเป็นชื่อแซ่หน้าครับ อย่างเช่น ลิว สาม ฟอง ลิวคือมาจากปู่ที่ชื่อว่าหลิวนะ ครับ สามก็คือเป็นลูกคนที่สาม ชื่อต้นคือชื่อตัวชื่อฟอง ชื่อไอ้ฟอง แต่ว่าถ้าเป็นชื่อจีนเนี่ย มันเป็นลิวซ่าฟองอะไรอย่างนี้ เขาก็จะต้อง adopt ทั้งสองแบบตามแบบของจีน เพราะว่าจีนจะต้องถามแซ่ก่อน เพราะฉะนั้นอีกหน่อย ผมเชื่อ...อาจจะมีการจัดระบบว่า ถ้าคนละแซ่ แต่งงานกันได้ หรืออะไรอย่างนี้ก็จะอาจจะเป็นไปได้ เพราะสมัยก่อนนี้ เขาจะใช้วิธีการ trace กลับไปเท่าที่จะทำได้สู่บรรพบุรุษซึ่งไกลมานานครับ แล้วอย่างบ้านหลักข้างเนี่ยมัน 500 ปีนะครับ ลองคิดดูว่ามัน trace กลับไปได้ไม่รู้กี่ generation และถ้าเผื่อมีบรรพบุรุษคนเดียวกันเนี่ย แต่งงานกันไม่ได้ในความหมายนั้น ไอ้ endogamous เนี่ยมันจะใหม่ แล้วผมเชื่อว่ามันคงจะสร้างปัญหา หรือในอนาคตอาจจะเลิก endogamous ก็ได้นะครับ ผมคิดว่าประเพณีเหล่านั้นมันเปลี่ยนได้เสมอ มันไม่ใช่อะไรที่ยืนยงคงกระพัน สมัยนี้อย่างภาคเหนือเนี่ย มีประเพณีห้ามยุ่งกับทมิฬนะครับ พอนายทุนเข้ามาจะทำเหมืองแร่ ย้ายหอผีกันแทบทุกวัน เดียวนี้ในหมู่บ้านภาคเหนือเป็นเรื่องปรกติธรรมดา เพราะฉะนั้นประเพณีก็เปลี่ยนได้ เมื่อสถานการณ์เปลี่ยน

ดร.เสมอชัย ที่จริง เวลาหมดแล้วนะชะ ขออนุญาต แถมอีกสักคำถามสองคำถามแล้วกันนะครับ ผมขอใช้สิทธิคำถามหนึ่ง โดยส่วนตัวผมสนใจประเด็นของกฏนิยามความหมายทางชาติพันธุ์ และที่สนใจมากเป็นพิเศษก็คือ การใช้ประโยชน์จากพวกประวัติศาสตร์แล้วก็ตำนาน เพราะว่าแน่นอนในการหาความหมายของความเป็นตัวของตัวเองเนี่ย มันก็ต้องหา reference แล้วก็ตำนาน ประวัติศาสตร์อะไรพวกนี้ ก็เป็น reference ที่ดีนะชะ เราเห็นถ้าเป็นทางฝั่งพม่า...ฉานในพม่า เราเห็นความพยายามของตำนานพวกนี้ค่อนข้างชัดเจน แต่ถ้าในทางใต้คงนะชะ อาจารย์ยุคได้ยกตัวอย่างในเรื่องของเครือเมือง กูเมือง ไข่ม้อยครับ เครือเมือง กูเมืองเป็นเอกสารเก่านะชะ ซึ่งเจ้าพระยาธรรมาเดโชเขียนไว้ตั้งเมื่อเกือบสองร้อยปีที่ผ่านมาชะ แล้วก็อาจารย์กุงจุ้งที่อาจารย์ยุคได้ไปร่วมงานด้วยเนี่ยเป็นคนแปลออกมา เป็นพากย์จีนนะครับ แล้วก็ประวัติศาสตร์ไทใหญ่บางฉบับที่อาจารย์ยุคพูดถึงอย่างเช่น ประวัติศาสตร์ไทใหญ่ของนนทสิงห์¹⁸ ผมก็นึกสงสัยว่าการฟื้นฟูประวัติศาสตร์ ในปากของพม่า เป็นคล้ายๆ ตัว supply reference ชุดความคิดพวกนี้นะครับให้กับไทใต้คง มากกว่าที่ไทใต้คงจะพยายามริเริ่มการสร้างประวัติศาสตร์พวกนี้ขึ้นมาด้วยตัวเองหรือเปล่า เพราะว่ากรณีของเครือเมือง กูเมืองเนี่ยมันก็เป็นการทำชำระประวัติศาสตร์เดิม ส่วนหนึ่งเป็นการตีความ เป็นการทำเชิงอรรถ แต่วามันก็ไม่ใช้ความพยายามที่...คล้ายๆ แสดงให้เห็นถึงความจริงว่าต้องการจะนิยามความหมายของตัวเองขึ้นมาใหม่ โดยผูกพันกับวีรบุรุษคนใดคนหนึ่งหรือว่าอะไรพวกนี้ อย่างเฉพาะเจาะจง วิธีซึ่งคนเข้าไปจัดการกับอดีตเนี่ย คล้ายๆ กับมัน adopt อดีตมาทั้งดุ้นนะชะ เราก็เลยไม่ค่อยจะเห็นกลไกชัดเจนว่า เขาได้เข้าไปจัดการอย่างไร เพื่อที่จะดึงเอาแง่มุมตรงนั้นมาใช้ประโยชน์ในการปรุงแต่งอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ในปัจจุบัน อันนั้นก็

¹⁸ นันทสิงห์ (เรียบเรียง), *ประวัติศาสตร์ไทใหญ่* พื้นที่ตอนกลาง เจ้าอินฟ้าแสนทวี เชียง, แปลโดย สมปอง ไตตุมแก่น และฉัตรทิพย์ นาถสุภา, เชียงใหม่: ตริวิสิน, 2544.

คำถามหนึ่งนะชะ

แล้วถ้าเป็นอย่างนั้น มันก็จะหลุดเข้าไปอยู่ในกรอบที่เราเคยสนทนากันไว้ก่อนว่า คล้ายๆไทไต้คงเนี่ย อย่างน้อยถูกครอบด้วยระบบเศรษฐกิจ ภายใต้ระบบเศรษฐกิจของจีนนะชะ แล้วก็ภายใต้ระบบเศรษฐกิจของจีนเนี่ย มันไม่ได้เปิดโอกาสให้มากนัก สำหรับการปรุงแต่งอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม ในแง่ที่จะหยิบยกประวัติศาสตร์ แล้วก็ตำนานมาใช้ประโยชน์นะชะ เพราะ...การจะหยิบยกประวัติศาสตร์แล้วก็ตำนานมาใช้ประโยชน์ มันก็คือสร้างความเป็นปึกแผ่น สร้างความแข็งแกร่งของกลุ่มชาติพันธุ์โดยรวม แต่ในกรณีของไต้คง เราได้เห็นร่องรอยหรือว่าเค้าลางของความ เอ่อ...แยกเป็นส่วนๆ ชุมชนซึ่งภายใน imagined community ของไทไต้คงโดยรวมเนี่ย มันก็มีชุมชนย่อยๆ มี imagined community ย่อยๆลงไปอย่างนี้มากมาย แล้วมันดูคล้ายๆมันมีความแยกตัวจากกันพอสมควร

ศร.ยศ ผมว่ามันมีสองระดับ ระดับหนึ่ง มันมีทั้งความพยายามที่จะสร้างบ้านให้กลายเป็นหน่วยทางสังคมการเมืองที่มีความสำคัญมากขึ้น แต่เดิมมาเนี่ย บ้านก็เป็นหน่วยที่มีความสำคัญอยู่แล้ว แต่ว่าในหน่วยการปกครองของคนไทเดิมนั้น มันจะมีคล้ายๆกับเป็นกลุ่มบ้าน ซึ่งมีคล้ายๆกับกำนันเป็นผู้ปกครอง ...เดี๋ยวนี้ มันถูกระบบการบริหารจัดการของจีนตัดกลุ่มบ้านนั้นออกไป ซึ่งทำให้แต่ละหมู่บ้านค่อนข้างจะเป็นเอกเทศในตัวของมันเองพอสมควร อันนี้อาจจะเป็น factor อันหนึ่งนะชะ กับการแข่งขันกันในเรื่องของการใช้ทรัพยากร แต่ว่าในอีกด้านหนึ่ง เราเริ่มเห็นในระดับปัญญาชนนะชะ ผมอยากจะเรียกอย่างนี้ ในระดับปัญญาชนของคนไทที่นั่นเนี่ย ซึ่งพยายามจะสร้างสำนักทางประวัติศาสตร์ในลักษณะที่เป็นชนชาติ ผมคิดว่าในระดับล่างเนี่ย ชาวบ้านไม่ค่อยสนใจชนชาติเท่าไรนะชะ ในระดับบ้านเนี่ยเขาสนใจเรื่องของที่ดิน เรื่องของการทำมาหากิน เรื่องของความเป็นตัวของเขาเอง ในลักษณะที่จะพยายามจะแยก ไม่ให้คนจีนเข้ามาแย่งที่ดินของเขา แต่ว่าในระดับปัญญาชน มันมีความ

พยายามที่จะทำอย่างที่อาจารย์ว่านะชะครับ ไปตีความพงศาวดาร ตำนานไทใหญ่อะไรขึ้นมา แล้วก็เริ่มมีการมาสร้างแบบเรียนภาษาไทขึ้นมาใหม่ ซึ่งในหมู่บ้านเนี่ย ไม่มีใครอ่านออกแล้วครับ ไอ้ที่อายุต่ำกว่าห้าสิบลงมาเนี่ย ไม่รู้เรื่องสักคน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง แต่ก่อนนี้เขาเรียนตัวอักษรนี้ในวัด แล้วพอวัดถูกเผาเนี่ย ไม่มีที่จะเรียน เดี๋ยวนี้อีกเลยต้องมาเร่งปลุกระดมคนในหมู่บ้าน...สร้างวัดสิ

พวกปัญญาชนเนี่ย ผมว่าเขาแหลมคมพอสมควรนะชะครับ คือเขาไปบอกชาวบ้านว่าให้สร้างวัดเนี่ย เขามีเจตนาแอบแฝงด้วย เขาไม่ได้ไปบอกว่า จะได้มีศูนย์รวมของการทำศาสนกิจอะไรต่าง ๆ นะชะครับ แต่เขามีความตั้งใจนะชะครับ ...คือพอผมคุยกับเขาเนี่ย เขามีความตั้งใจว่าจะเอาวัดมาเพื่อให้พระเนี่ยสอนหนังสือภาษาไทยด้วย อันนี้ผมคิดว่าเป็นนโยบายที่แยบยลมากของพวกปัญญาชน เพราะฉะนั้น ปัญญาชนพวกนี้เขาพยายามที่จะตีความตำนาน พยายามจะสร้าง sense ของความเป็นชนชาติขึ้นมาชะครับ แต่ยังไงจะเร็วเกินไปที่จะบอกว่าไอ้ความพยายามนี้มันอยู่ในระดับไหน จะไปได้สักขนาดไหน แต่ผมอยากจะเรียนว่าปัญญาชนเหล่านี้ หลายคนเป็นเจ้าหน้าที่กรมการเมือง เป็นสมาชิกพรรคในระดับท้องถิ่นนะชะครับ เป็นผู้ที่ทำหน้าที่ในกรมประชาสัมพันธ์เมื่อเทียบกับบ้านเรานะชะครับ ซึ่งน่าสนใจมากกว่าคนพวกนี้ให้ความสนใจกับความเป็นชนชาติเยอะมากนะชะครับ ถ้าอีกหน่อยเขาสามารถที่จะปลุกความรู้สึกนี้ขึ้นมาได้ น่าสนใจเหมือนกันว่า เขาสามารถจะถ่ายทอด sense ของความเป็นชนชาติลงไปสู่ความเป็นชุมชนหมู่บ้านได้ในระดับไหน อันนี้น่าคิดอยู่เหมือนกันนะชะครับ แต่ว่าตอนนี้ผมไม่กล้าบอกว่ามันจะเป็นยังไงนะชะ

....ผมคิดว่า คำว่าสำนักทางประวัติศาสตร์เนี่ย คุณอาจจะไปตีความว่า โหม้นคงจะต้องกันโคตรกันกลับไปถึงไหนต่อถึงไหนนะชะ แต่ผมไม่ค่อยเชื่ออย่างนั้น ผมเชื่อว่าประวัติศาสตร์มันเป็น discontinuity มากกว่าที่มันเป็น continuity แล้วคนแต่ละรุ่นก็มีสิทธิ

ที่จะ construct สำนึกทางประวัติศาสตร์ของตัวเองเสมอ ก็ทำอย่างนั้นเรื่อยมา ในกระบวนการ ในสภาวการณ์ ในเงื่อนไขซึ่งเปิดโอกาสให้เขาทำอย่างนั้น เพียงแต่ว่า เราเกิดและเติบโตมาในประเทศซึ่งการนิยามความมีตัวตนเนี่ย มันใช้ฉบับของหลวงวิจิตรวาทการกันมานาน จนกระทั่งทำให้เรามีความรู้สึกว่า เอ่อ...เกิดเป็นไทย มันต้องมาจากอัลไต หรือว่าจะไรต่าง ๆ นะครับ แต่ผมคิดว่าสำนึกทางประวัติศาสตร์มันสามารถสร้างขึ้นได้ภายใน generation เดียว มีทางเป็นไปได้ที่จะทำอย่างนั้นนะฮะ แล้วผมเห็นไอ้สำนึกทางประวัติศาสตร์นั้น ถูกสร้างขึ้นในกรณีของชนกลุ่มน้อยในประเทศจีนด้วย

ถ้าเผื่อจะบอกว่ามันเป็น imagination ของ โคมารอฟ (Comaroff)¹⁹ หรือเปล่า ผมคิดว่าโคมารอฟ นั้นใช้คำว่า imagination ตรงนั้นในบริบทของการที่ถูกคนยุโรปนิยาม แล้วมันมีการแย้งกันกับคนในอาฟริกาค่อนข้างมาก ในกรณีของไต้หวัน การนิยามความหมายเนี่ย จีนแทบจะไม่ได้มีบทบาทในการนิยามสำนึกทางประวัติศาสตร์สักเท่าไรนะครับในความเข้าใจของผม การตีความใหม่เป็นเรื่องของปัญญาชนที่เป็นคนไทยเองซะเป็นส่วนใหญ่ ในการที่จะสร้าง sense ของความเป็นชนชาติของตัวเองขึ้นมาเอง ผมคิดว่ามันเป็นความพยายามที่...ที่ค่อนข้างจะลึกซึ้งของกลุ่มปัญญาชนที่พยายามจะยกสถานะของชนชาติของเขาขึ้นมา เพื่อเทียบเคียงกับของจีน ผมคิดว่าอันนี้เป็น plot ที่ใหญ่มากในกรณีของไต้หวัน ในการตีความตำนานอะไรต่างๆ ทุกอัน เขาพยายามจะพูดเสมอเลยว่า เจ้าฟ้าไทกับฮ่องเต้จีนมันเท่ากัน หรือ...หรือเกือบจะเสมอกันนะครับ จนกระทั่งแม้ในบางเวอร์ชันเนี่ยบอกว่า ลูกสาวของเจ้าฟ้าไปแต่งงานกับฮ่องเต้ด้วย คือให้มันมีความรู้สึกว่ามันเป็นทองแผ่นเดียวกัน ซึ่งตรงนี้ไม่มีทางที่จะ verify ได้เลยในหลักฐาน ไปดูหลักฐานของจีน จีนก็ไม่เคยบอกว่ามี ในบางเวอร์ชันก็ยกลูกสาวไปให้อันธราของพม่าด้วยนะครับ ซึ่งหลักฐานพม่าเนี่ย ผมก็ไม่แน่ใจว่ามีหรือเปล่า²⁰ แต่ว่าในกรณีของจีนเนี่ย จีนปฏิเสธเสมอ ในแง่เนี่ย ผมคิดว่าสำนึกทางประวัติศาสตร์ตรงนี้ค่อนข้างจะ localized ค่อนข้างมากนะครับ เมื่อเปรียบเทียบกับคำว่า historical consciousness ที่เราใช้กัน

แต่จริงๆ แล้วเนี่ยผมใช้ใน sense ของนิโคลัส แทปป์ (Nicholas Tapp)²¹ เพราะว่าแทปป์เนี่ยพูดถึงการสร้างจิตสำนึกทางประวัติศาสตร์ในกรณีของม้ง ซึ่งถูกจีนขับออกมาจากประเทศ แล้วม้งเนี่ยพยายามที่จะไปตีความตำนานสร้าง concept ในเรื่องของอาณาจักรม้ง ซึ่งม้งเองไม่เคยมีอาณาจักรมาก่อน ถ้าเราจะเอาหลักฐานทางประวัติศาสตร์จริงๆ แต่สำนึกทางประวัติศาสตร์ของคนม้ง ซึ่งแทปป์พยายามจะอธิบายก็คือว่า ม้งพยายามที่จะต่อรองกับอำนาจของจีนโดยการบอกว่า ครั้งหนึ่งนานมาแล้ว ม้งก็เคยมีอาณาจักร เคยมีฮ่องเต้ เคยมีภาษาเขียนนะครับ มันไปไกลถึงขนาดนั้น โทนี่ไม่ต้องใช้ imagination ขนาดนั้น เพราะไทมีภาษาเขียนจริง เคยมีการทำสงครามกับจีนจริงนะครับ มันไม่ได้ใช้การใส่ไข่มากเกินไปเหมือนอย่างขนาดม้งนะครับ ม้งนี่กลับไปสู่อำนาจน้ำเต้าด้วยซ้ำไปในเรื่องว่าภาษาของม้งหายไปไหน เพื่อจะสร้างสำนึกทางประวัติศาสตร์ที่ว่า ครั้งหนึ่งม้งเคยมีชนชาติ เคยมีฮ่องเต้ เคยมีผืนดิน แต่ว่าถูกจีนแย่งไป sense ตรงนี้ผมคิดว่าในกรณีของไทมันคล้ายกัน

ความพยายามของปัญญาชนไท พยายามจะทำตรงนั้นเหมือนกัน แต่ว่ามันมีความลักลั่นในหลายระดับ ชาวบ้านเองเขาก็ใช้ในระดับหนึ่งเท่าที่เขาเห็น

¹⁹ Comaroff, John and Jean Comaroff, *Ethnography and the Historical Imagination*, Oxford: Westview Press, 1992.

²⁰ ดูเชิงอรุณที่ 22 ของ เสมอชัย พูลสุวรรณ, “คนไทในลุ่มแม่น้ำแยงซีเกียงตอนบน,” *วารสารธรรมศาสตร์*, 26: 3 (กันยายน - ธันวาคม 2543).

²¹ Tapp, Nicholas, *Sovereignty and Rebellion: the White Hmong of North Thailand*, Singapore: Oxford University Press, 1989.

ว่ามันเป็นประโยชน์นะครับ บัญญาชนก็อาจจะมองอีกแบบหนึ่ง ผมคิดว่าบัญญัติชนเนี่ยขมขื่นมากกับการปฏิวัติวัฒนธรรม เวลาบัญญัติชนพูดถึงปฏิวัติวัฒนธรรมเนี่ย พูดถึงฉากที่ฮ่องเต้ถูกตี ถูกเมียน เขาจะเล่าออกมาเป็นฉากๆ ซึ่งผมไม่ได้เขียน ผมเขียนน้อยมากในเรื่องนี้ ซึ่งยังมีข้อมูลเยอะนะครับ แต่ผมมีความรู้สึกว่ามันค่อนข้างจะปลูกฝังความเป็นชาตินิยมมาก ในกรณีของปฏิวัติวัฒนธรรมนะครับ แล้วอย่างที่บอก ยังอยากกลับไปอยู่ ก็เลยไม่อยากเขียนไอ้เรื่องนี้มากนักนะครับ ก็เลยพยายามที่จะ down play สำนึกทางประวัติศาสตร์ตรงนั้นลง แต่ผมคิดว่าสำนึกทางประวัติศาสตร์คนไทกลุ่มต่างๆมีสูงมากนะครับ สูงกว่ากรณีของม้ง ที่แทบปีพูดถึงเสียด้วยซ้ำไปนะครับ เพราะว่าแทบปีนี่ก็ทำเฉพาะม้งกลุ่มเดียว ไม่ใช่ม้งหลายกลุ่มนะครับในพื้นที่ทางตอนใต้ของจีน

ดร. เสมอชัย คำถามสุดท้ายจริง ๆ นะครับ อันนี้ถามแทนนักศึกษาปริญญาโทนะละ นักศึกษาปริญญาโทจากธรรมศาสตร์เนี่ยเรามีหลายคน กำลังจะไปลงทำงานภาคสนามเกี่ยวกับคนไทนอกประเทศไทย แล้วก็คงจะมีเวลาประมาณสัก 3 เดือน 4 เดือน ไม่เกินครึ่งปีนะละ ไปลงภาคสนาม แล้วนักศึกษาก็ต้องทำงาน ภายใต้อาจารย์ที่คาดหวังของอาจารย์ที่ว่า เมื่อกลับมาแล้วเนี่ยต้องสามารถ... อย่างน้อยที่สุดคือ เขียน ethnography แบบประเพณีที่มีคุณภาพได้ หรือว่าถ้าดีกว่านั้นเนี่ยก็สามารถหากรอบการวิเคราะห์ใหม่ๆ มี methodology ที่เที่ยงตรงเป็นของตัวเองนะละ ทีนี้ภายใต้เงื่อนไขอย่างนี้ ก็อยากจะขอคำแนะนำอาจารย์ศรครบจักรวาลเลยนะละ ว่า อาจารย์จะมีข้อแนะนำให้กับนักศึกษาได้ยังไงบ้างครับ

ดร. ยศ คำแนะนำที่ผมคิดว่าน่าจะชาญฉลาดที่สุดก็คือ ทำประเด็นให้เล็กที่สุดเท่าที่จะทำได้ อย่าพยายามไปทำอะไรที่ใหญ่โตมโหฬาร พยายามที่จะทำประเด็นที่ชัดเจน มีกรอบ มีโจทย์ของคำถามที่ชัด คือผมเรียนด้วยความเคารพว่า ผมคิดว่า งานทางมานุษยวิทยา

ทำไม่ได้ภายในเวลา 3 เดือนนะละ อันนี้เป็นข้อจำกัดที่ชัดที่สุด คุณจะทำประเด็นอะไรก็แล้วแต่ คุณทำไม่ได้หรอกภายใน 3 เดือน เพราะว่า ถ้าเรามองว่าเราก้าวเข้าไปในโลกอีกโลกหนึ่งซึ่งมัน... มันไม่ใช่โลกที่เราคุ้นเคย นอกจากเราจะทำกลุ่มอย่างเช่น ครอบครัวของเราเองเนี่ยผมว่าอาจจะทำได้ภายใน 3 เดือน แต่ถ้าไปศึกษาคนกลุ่มอื่น ผมคิดว่าค่อนข้างยาก ในสถานการณ์อย่างนั้น ยิ่งหมายความว่า หัวข้อที่จะต้องทำวิทยานิพนธ์จะต้องมีความชัดเจน กรอบที่จะต้องใช้ในการเก็บข้อมูลจะต้องชัด ประเด็นคำถามในการทำวิจัยก็ต้องชัด

การทำวิจัยภาคสนาม จะต้องมีการทำงานสูงมาก เพราะว่าในกรอบของเวลาที่จำกัดเนี่ยอย่างผมยกตัวอย่างที่ผมทำที่ได้คงเนี่ยนะครับ ตั้งแต่เข้ายันมีดเนี่ย คุณต้องเก็บข้อมูลตลอดเลยนะละ แล้วบางทีกลางค้ำกลางคืนเนี่ย มันก็ต้องไปงานชาวบ้านซึ่งมันเป็นเวลาที่ได้อะไรเยอะมากนะครับ แล้วเราจะต้องกลับมาทำ field note ซึ่งมันใช้เวลามากเลยในการที่จะมานั่งเขียน field note นะครับ ขนาดใช้เทปอัดเสียงนะครับ พยายามจะพูดอัดเสียงเข้าไปให้มากที่สุด เพื่อจะประหยัดเวลาในการเก็บข้อมูล มันก็ยังช่วยไม่ได้มาก เพราะว่าเอาเข้าจริง ๆ แล้ว มันไม่ใช่แค่เราเก็บข้อมูลเฉยๆ แต่เราจะต้องมาศึกษาข้อมูลที่เรากลับมาทุกวัน เพื่อจะสำรวจต่อไปว่า ฟรังก์นี้จะเก็บอะไร ไข่ม้อยอะไร มะรินนี้จะเก็บอะไร ตอนนี้ได้ถึงไหนแล้ว คำถามที่เรายังไม่รู้คืออะไร เพื่อที่ว่าฟรังก์นี้เราจะได้มีงานทำต่อหรือ หรือทำงานที่มันต่อเนื่องกับวันนี้ เพราะฉะนั้นในการทำวิจัยภายใต้ระยะเวลาที่จำกัดเนี่ย เราบีบคั้นพลังงานค่อนข้างสูงในการเก็บข้อมูล ถ้าอาจารย์เตรียมนักศึกษาดี หมายความว่าหัวข้อเขาชัดเจน มีกรอบ มีคำถาม มีประเด็น มีทฤษฎีที่ชัดเจนเนี่ย ผมว่าอาจจะยังพอไปได้ แต่ถ้าเมื่อเป็น ethnography เนี่ย ทั้งพอสมควรนะครับ ในการที่นักศึกษาจะเริ่มเข้าไปแล้ว จะไปให้ชาวบ้านเขายอมคุยด้วยจะไปสร้างความสนิทสนมกับชาวบ้าน ในเมืองจีน

แต่จะไปให้คุ้นกับส้วม ใช้เวลาานมากนะครับ เพราะ
ว่าส้วมของเขาเนี่ยมันอยู่นอกเหนือ imagination ทั้ง
ปวงที่เราเคยเจอมานะครับ มันเป็นเรื่องที่ใหญ่โต
มหัพการมากในวิถีชีวิตของผมและลูก เป็นภาพที่เขา
ประทับใจมากนะฮะ จนเดี๋ยวนี้ ผ่านมาหลายปี เขาก็
ยังพูดถึงด้วยความชื่นชมว่า คนมันเข้าห้องส้วมได้อย่างไร
ในสภาพแบบนี้

ประเด็นของผมก็คือ มันยากนะครับในงานทาง
มานุษยวิทยาเนี่ย ใครที่ไม่เคยทำวิจัยภาคสนาม นึกว่า
เข้าไปเดินดูๆแล้วข้อมูลมันจะลอยมาปะทะหน้าเราเนี่ย
มันไม่ใช่อย่างนั้น แต่มันต้องอยู่ที่การชอกแซก การปรับ
ตัว การตั้งคำถาม การทบทวน การวางตัว สำคัญ
มาก การ reposition ตัวเองในแต่ละวัน ซึ่งเราจะ
ต้องทำ เราทำไม่ได้เลยถ้าเราไม่ทบทวนข้อมูลที่เราทำ
ไปในแต่ละวัน เราจะเก็บข้อมูลประเด็นไหน ประเด็น
นี้จะถามใคร ถามอย่างไร ไม่ให้เขาถีบเราออกมา
เดี๋ยวนี้ผมใช้วิธีพานักศึกษาออกภาคสนามนะครับ ตั้ง
แต่ปีสาม แล้วสอนใน field ซึ่งผมมีความรู้สึกว่าได้
ผลดีมาก พานักศึกษาเข้าไปนอนในหมู่บ้าน ครั้งหนึ่ง
3 หรือ 4 วัน แล้วให้โจทย์นักศึกษาออกไปเก็บข้อมูล
แล้วเริ่มซักถามเขา ให้เขามานั่ง present หน้าชั้นว่า
คุณก้าวเข้าไปในบ้านเนี่ย คุณเห็นอะไร มี action
ของชาวบ้านเป็นอย่างไร คือพูดง่ายๆคือเริ่มฝึกให้นัก
ศึกษา conscious กับบริบทของการทำวิจัยภาคสนาม
ตั้งแต่ต้น และเป็นประโยชน์เวลาเข้าไปถึงปริญญาโท
แล้วเนี่ย มันทำวิทยานิพนธ์ได้ง่ายขึ้นนะครับ เอ่อ...
เพราะมันหาอ่านไม่ได้ใน ethnography มาลินอฟสกี
(Malinowski) ก็ไม่ได้บอกเราหรอกว่าชนพื้นเมืองเป็น
ยังไง มันทุเรศแค่ไหน มันถูกด่าว่าอะไรนะครับ เขา
มาเขียนลับหลัง ใจความรู้สึกเหล่านี้ เราเองก็มี field
note ของเราทุกคน ซึ่งถ้า published ออกมาเนี่ย
ผมว่า อาจจะน่าสนใจไม่น้อยไปกว่าไดอารีของมาลิ
นอฟสกี²² เหมือนกันนะครับ แต่ว่าใจสิ่งเหล่านี้เนี่ย เรา

พยายามที่จะไม่พูดถึงมัน แต่ในความเป็นจริงก็คือว่า
การวิจัยทางภาคสนามนี้เป็นสิ่งที่ผมคิดว่า เป็นหัวใจ
ของการทำงานในทางมานุษยวิทยา แต่โดยการเรียนการ
สอนแล้วเนี่ย เรากลับให้ความสำคัญกับมันน้อยมาก
เราไม่มีแม้แต่คอร์สหนึ่งที่จะพูดถึงเรื่องของการทำวิจัย
ภาคสนามในหลักสูตรปริญญาโท เรา take it for
granted ว่ามันคงทำได้เอง ซึ่งจริงๆทำไม่ได้ครับ
ผมพบว่านักศึกษาหลายๆคนเนี่ยไม่มีปัญญาทำวิจัยภาค
สนาม ต้องลงไปช่วย ต้องลงไป guide ต้องลงไปทำ
อะไร แล้วเขากลายมาเป็นนักมานุษยวิทยาที่ดีได้
ถ้าช่วยฝึกเขาตรงนั้นนะครับ หลายคนเป็นอย่างนั้น
จริงๆ

คำถามของอาจารย์เนี่ยตอบยากมากนะครับ
เป็นคำตอบที่ผมคิดว่ามีความสำคัญมาก ๆ ต่อความอยู่
รอดของมานุษยวิทยาเนะครับ โดยเฉพาะอย่างยิ่งใน
สังคมไทย ซึ่งเดี๋ยวนี้เราจำเป็นต้องฝึกนักศึกษาเอง
ผมอยากเรียนว่าจำเป็นจะต้องให้ความสำคัญกับไอ้เรื่อง
ของการทำวิจัยภาคสนามมากๆ ไหนๆเราก็อยู่ที่ศูนย์
มานุษยวิทยาแล้ว ศูนย์ฯอาจจะช่วยทำอะไรให้การทำ
วิจัยภาคสนาม เป็นคล้ายๆกับ domain อันหนึ่งของ
การทำงานในทางมานุษยวิทยา จัดฝึกอบรมการทำวิจัย
ภาคสนาม การ training ในเรื่องเหล่านี้ การพูดถึง
methodology ในทางมานุษยวิทยาให้มากขึ้นครับ
อันนี้ผมคิดว่าเป็นสิ่งที่มีมีความสำคัญมาก ๆ นะครับ

ดร.เสสมอชัย ครับ ขอขอบคุณครับ ผมคิดว่าอาจารย์
ยศก็ไม่ได้ให้กำลังใจเรามากนะครับ แต่ยังไงก็แล้วแต่
ผมคิดว่าเราได้ข้อคิดหลายๆอย่าง ซึ่งถ้าเมื่อทำได้อย่าง
ที่อาจารย์ว่าจริงเนี่ย คงจะมีประโยชน์มากนะครับ ต้อง
ขอขอบพระคุณอาจารย์ยศนะครับ ที่กรุณามาเป็น
วิทยากร พูดคุยเกี่ยวกับงานของอาจารย์ในวันนี้ครับ.

²² Malinowski, Bronislaw, *A Diary in the Strict Sense of the Term*, first published 1922, London: the Athlone Press, 1989.